

Årsrapport 2023

Mars 2024

Distriktsenteret
Kompetansesenter for distriktsutvikling

Innhald

1.	Innleiing frå direktøren.....	3
2.	Introduksjon og hovudtal	5
2.1.	Verksemd og samfunnsoppdrag.....	5
2.2.	Organisasjon og leiing.....	6
2.3.	Utvalde hovudtal	7
3.	Aktivitetar og resultat.....	8
3.1.	Resultat og måloppnåing.....	8
3.2.	Prioritering og ressursbruk	10
3.3.	Oversikt over rapporteringspunkt frå tildelingsbrevet	11
4.	Styring og kontroll	18
4.1.	Overordna vurdering	18
4.2.	Fellesføringar	20
5.	Vurdering av framtidsutsikter	22
6.	Årsrekneskap	24
6.1.	Innleiing	24
6.2.	Kommentarar frå leiinga.....	24
6.3.	Prinsippnote til årsrekneskapen	25
6.4.	Oppstilling av løyvingsrapportering for rekneskapsåret 2023	26
6.5.	Oppstilling av artskontorrapporteringa for 2023	28
7.	Vedlegg	33
7.1.	Nøkkeltal Merkur-programmet	33
7.2.	Merkur-styrets årsmelding 2023	34
7.3.	Handlingsplan for inkludering	Feil! Bokmerke er ikke definert.
8.	Referanser	38

1. Innleiing frå direktøren

Distriktsenteret held fram med høg fagleg aktivitet og har stor etterspurnad etter kunnskapen og tenestene våre. Vi kan rapportere om høg måloppnåing innan dei fleste måla og oppdraga vi har. Vi arbeider mykje med kunnskapsutvikling, formidling og samarbeid med fylkeskommunar og nokre statsforvaltarar. I tillegg samarbeider vi ofte med Kommunal- og distriktsdepartementet (KDD) og med enkelte andre departement og etatar på fleire område.

Merkur-programmet gjekk i 2023 rekordtidleg tom for ordinære støttemidlar, og saman med høg aktivitet i kompetanseprogrammet ser vi at programmet fyller eit stort behov i Distrikts-Noreg. Det er krevjande for butikkane når dei har behov for støtte og det ikkje er midlar att. Vi ventar også å gå tidleg tom for midlar i 2024.

Samla sett leverer Distriktsenteret godt på oppdraga i tildelingsbrevet og måla vi sjølv har sett i strategien vår, sett ut frå ressursane vi har tilgjengeleg. Kommunane ønskjer seg i mange tilfelle meir oppfølging, og vi har potensiale for å samarbeide tettare med fylkeskommunar, statsforvaltarar og andre. Ei oppskalering av slike aktivitetar utan at det skal gå ut over den kontinuerlege kunnskapsbygginga, vil krevje fleire ressursar enn det vi har i dag. Det er også rom for ei utviding av støttenivået i Merkur-programmet, men auka flyt av midlar gjennom programmet vil også krevje meir sakshandsamingsressursar.

I løpet av året har vi arbeidd for å forbetre oss på fleire område. Vi har mellom anna halde fram med aktivitetar for å bli betre på journalføring. Vi har arbeidd med å få på plass betre skjema i regionalforvaltning slik at dei tilfredsstillar krava til målform og klarspråk.

I årsrapporten vel vi å vurdere aktiviteten med utgangspunkt i dei nye styringsparameterane, som vi har funne fram til i samarbeid med KDD, og som er tekne inn i tildelingsbrevet for 2024. Den nye brukarundersøkinga hjå daglegvarebutikkar i Merkur-programmet viser at programmet er godt organisert og treffsikkert. Likevel er det rom for å gjere ting betre og sikre at det også fungerer godt i framtida. Vi har ikkje gjennomført brukarundersøkingar hos andre målgrupper i 2023, men kan gjere vurderingar med utgangspunkt i undersøkinga frå 2022 og tilbakemeldingar vi får på andre måtar.

Vi vil trekkje fram nettsida enkelplanlegging.no, som er ein rettleiar i kommunalt planarbeid tilpassa små kommunar. Denne vart lansert hausten 2023, og er utvikla i samarbeid med Planavdelinga i KDD, fleire statsforvaltarar og fylkeskommunar – og er brukartesta i kommunane før lansering.

Samarbeidet med Regionalpolitisk avdeling i KDD om bygdevekstavgiftane opplever vi som svært godt, tillitsfullt og produktivt. Dette har vore eit utviklingsarbeid som har betra samarbeidet mellom oss og KDD. Dette har smitta over på andre område vi samarbeider på.

Vi opplever å bli lytta til, og har i 2023 sett eit større avtrykk enn nokon gong. Vi er synlege i media, spesielt når det gjeld befolkningsutvikling og distriktsbutikker. Vi er premissgjevar på fleire område, spesielt bustader i distrikta og betydninga innvandring har i distrikta. Samtidig samlar vi kunnskap på mange område, og opplever at mange har nytte av at vi har godt overblikk og ser ting i samanheng. Nokre stader er vi med på gode samarbeidsprosjekt, der vi møter kommunen saman i staden for kvar for oss.. Andre stader prøver vi å utfordre eit verkemiddelapparat (inkludert oss sjølve), som i for stor grad er prega av innarbeidde arbeidsformer og rammer.

Gjennom verksemdsplanlegginga har vi god oversikt over tiltak vi har planlagt i løpet av året, og kan med det styre ressursane våre. Sjølv meiner vi at vi har gode planar for å hente ut og ta i bruk kunnskap frå aktivitetar som nyleg er avslutta eller som er i avslutningsfasen for å kunne bruke denne i vidare arbeid slik at den kjem til nytte for mange. Dette er spesielt viktig når større prosjekt der vi har følgd enkelte kommunar eller butikkar over tid er ferdig, og læringa skal kome andre til nytte. I årsrapporten står det mellom anna meir om korleis vi gjer kunnskap og metodikk frå Distriktskommune 3.0 og Rettleiingspiloten tilgjengeleg for kommunane og fylkeskommunane.

I 2023 har Distriktssenteret ved fleire høve trekt fram utfordringane ved å vere ein liten etat og skulle møte dei same krava til verksemda som store statlege etatar får. Innan alt frå IT-sikkerheit og personvern til rapportering og tilpassing av statlege fellesavtalar for innkjøp til behovet for brei kompetanse innan mange fagfelt knytt til drifta, kan det vere utfordrande å vere liten. På same måte som det er mange måtar det kan vere utfordrande å vere ein liten kommune. Dette er problemstillingar vi vil halde fram med å synleggjere, med mål om at vi skal løyse også denne typen oppgåver best mogleg.

Vi opplever at dei tilsette i Distriktssenteret vert motiverte av det store spennet vi har i oppgåver: Frå praktisk rettleiing til kommunar og butikkar via samarbeid med fylkeskommunar og andre regionale aktørar til arbeid for å gjere at kunnskapen vår kjem til nytte i nasjonal politikktutvikling. Så variert arbeid gjer at vi vert utfordra til å tenkje nytt, setje saman og ta i bruk kunnskapen på måtar som kjem mange til nytte.

Marit L. Mellingen
direktør

Distriktssenteret - Kompetansesenter for distriktutvikling

2. Introduksjon og hovudtal

2.1. Verksemd og samfunnsoppdrag

Distriktssenteret er eit fagleg uavhengig, nasjonalt kompetansesenter for lokal samfunnsutvikling og arbeider for å gjere det attraktivt å bu, jobbe og drive næring i distrikta. Det er kommunane og butikkar i Merkur-programmet som er dei viktigaste målgruppene våre. Senteret er eit ordinært statleg forvaltningsorgan knytt til Kommunal- og distriktsdepartementet (KDD).

Distriktssenterets samfunnsoppdrag handlar om å samle, utvikle og dele kunnskap om korleis distriktkommunar og distriktbutikkar kan utvikle seg og sine lokalsamfunn. Vi skal bidra til at kommunane er gode samfunnsutviklarar og til å styrke utviklingskapasiteten deira. Slik kan dei finne gode lokale løysingar på utfordringane som mellom anna kjem av demografisk utvikling og mangel på kompetent arbeidskraft.

Vi leverer mellom anna digitale verktøy, rettleiingar, læringseksempel og nettverk. I tillegg forvaltar vi Merkur-programmet sine tilskotsordningar for distriktbutikkar.

Samarbeid med andre som har ansvar for rettleiing av kommunane er ei viktig arbeidsform for oss. Mest omfattande er samarbeidet med fylkeskommunane og Husbanken, men vi er også på lag med statsforvaltarane og ei rekkje andre statlege og regionale aktørar i mange samanhengar.

Distriktssenteret har ofte fagleg samarbeid med eigardepartementet KDD, og gir faglege innspel til politikktutvikling og pågåande arbeid i departementet. Vi gir også faglege bidrag til andre departement. I 2023 gjeld dette først og fremst Helse- og omsorgsdepartementet og Forsvarsdepartementet.

I tildelingsbrevet for 2023 skriv KDD at Distriktssenteret som nasjonalt kompetansesenter for lokal samfunnsutvikling har ei viktig rolle for å bidra til at distriktkommunar skal bli gode samfunnsutviklarar, og å styrke utviklingskapasiteten og utviklingsinnsatsen deira (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2022). Distriktssenteret blir vidare bedne om å prioritere desse temaa i 2023:

- Prioritere arbeidsmåter og innsats som gjør at man når mange kommuner i områder med særlige distriktutfordringer, med vekt på kommuner med sentralitet 5 og 6.
- Utvikle kunnskap og arbeidsformer som bidrar til at kommuner tar i bruk gode løsninger for lokal samfunnsutvikling
- Bidra til å styrke kapasitet og kompetanse i distriktkommuner på utvikling, innovasjon, fornying og omstilling.

I strategi for perioden 2021-2025 (Distriktssenteret, 2021) er det skildra fire utviklingsmål:

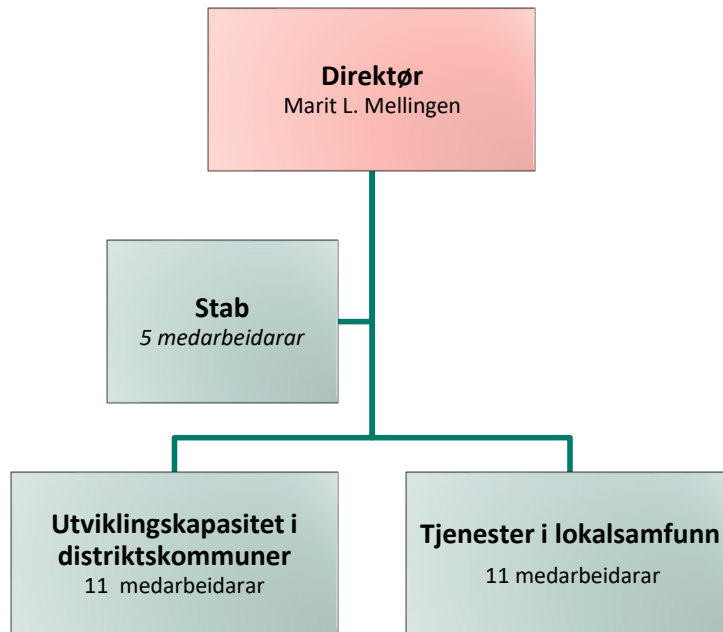
- Vår innsats bidrar til å styrke distriktkommunanes evne til innovasjon og omstilling for lokalt arbeid med berekraftig samfunnsutvikling.
- Merkur-butikkane samarbeider godt med kommunen om tiltak og tenester som styrkar lokalsamfunnet, og har eit betre driftsgrunnlag.
- Vår kunnskap blir brukt når nasjonal politikk blir diskutert og utforma.
- Vi er ein framtidsretta kunnskapsorganisasjon med tydelege prioriteringar og fornøgde og kompetente medarbeidarar

2.2. Organisasjon og leing

Distriktssenteret er organisert i to fagavdelingar og ein stab, fordelt på tre kontorstader: Leikanger, Sandnessjøen og Steinkjer. Alle har delvis fjernleing. Det er eit omfattande fagleg samarbeid mellom avdelingane. Ved utgangen av 2023 hadde Distriktssenteret 27 tilsette.

I Merkur-programmet har vi også 10 konsulentar på fireårige oppdragsavtalar. Desse er rådgjevarar for butikkar i kvar sin region. Avdelingsdirektøren i Tenester i lokalsamfunn har ansvar for den faglege oppfølginga av desse. Noverande avtale går ut 31.7.2024, og anbodskonkurranse for neste periode pågår.

Marit L. Mellingen
Direktør

Steinar Fredheim
Avdelingsdirektør
Tenester i
lokalsamfunn

Ingvill Dahl
Avdelingsdirektør
Utviklingskapasitet i
distriktkommuner

Tove Damås
Administrasjonssjef

Dan-Erik Aggvin
Kommunikasjonssjef

2.3. Utvalde hovudtal

	2023
Tal tilsette*	27
Tal avtalte årsverk*	27
Tal utførte årsverk	25,25
Samla tildeling post 01-99	kr 167 866 000
Utnyttingsgrad post 01-29	100,8 %
Driftsutgifter	kr 36 029 002
Lønsdel av driftsutgifter	74,8 %
Lønsutgifter per årsverk	kr 997 584

* Kjelde: [SSB-tabell 12623: Ansatte i staten, etter enhet](#)

Merkur-programmet

	2023*
Tildelt 2022	62 620 000
Overført frå tidlegare år	69 010 000
Sum disponible midlar	131 630 000
Utbetalt støtteordningane	69 100 000
Utbetalt kompetanseprogrammet	21 600 000
Blir overført til neste år**	40 930 000

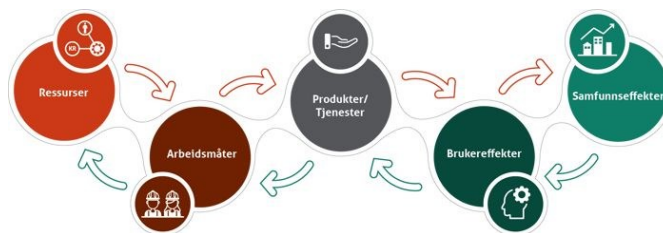
* Tala er avrunda til næraste 1000.

** Tidlelte midlar blir utbetalt inntil to år etter tilsegn blir gitt.

3. Aktivitetar og resultat

3.1. Resultat og måloppnåing

Distriktssenteret arbeider med utgangspunkt i DFØs resultatkjede, og planlegg vanlegvis aktiviteten med utgangspunkt i kva brukareffektar vi skal oppnå. Samfunnseffektar er vanskelege å spore innfor lokal samfunnsutvikling. Det er for mange innsatsfaktorar som har innverknad på utviklinga i Distrikts-Noreg til at vi kan spore aktiviteten vår så langt. Gjennom å arbeide for endring i arbeidsmåtar og haldningsendringar kan vi sannsynleggjere at innsatsen vår har innverknad på det som til slutt vert samfunnseffektar.

Vi fortel ofte om *resultat* av aktiviteten vår. Dette kan både vere brukareffektar, produkt og tenester.

Distriktperspektivet

I fleire år har Distriktssenteret etterlyst distriktperspektivet som faktor i både forskning og i oppfølging av kommunar. Vi har gjort kartleggingar for å sjå om forskning på tema vi arbeider med har analysert data med utgangspunkt i sentralitet. Vi har også sjølv bestilt egne analysar av datasett hos SSB for å finne ut om det er mogleg å lære meir på den måten. Ofte har vi sett at det vert gjort analyse ut frå region, landsdel eller kommunestorleik, men ikkje ut frå sentralitet. Det gjer at ein går glipp av forskingsfunn som femner dei kommunane som er mest like på andre faktorar. Innan område som bustad, næringsutvikling, ungdom og inkludering har vi i ei årrekke bestilt forskning som ser spesielt på distrikta. No opplever vi at distriktperspektivet har starta å kome inn i analysane frå fleire aktørar, også når vi ikkje er involvert i bestillingane. Det opplever vi mellom anna som eit resultat av arbeidet vårt for å synleggjere behovet for slik forskning. Samstundes ser vi at fleire fylkeskommunar og statsforvaltarar har teke til å differensiere rettleinga si ut frå distriktperspektiv eller andre utfordringar som gjer at ikkje alle kommunar har like behov for oppfølging.

Ung i Distrikts-Norge

Då Distriktssenteret hadde oppgåva med å leggje til rette for Ungdommens distriktpanel sitt arbeid i 2019-2021 blei det synleg at det mangla kunnskap om skilnadane mellom å vekse opp i distrikta og i sentrale strom. Som kunnskapsgrunnlag i panelet sitt arbeid gjorde vi dei første bestillingane av analyse der ungdomskunnskap vart skilt etter sentraliteten til kommunane. I etterkant har vi bygd opp [Ung i Distrikts-Norge](#) som eit av fagområda våre. Vi har arrangert årlege forskarverkstader der forskarar og kommunar har fått høve til å møte kvarandre og saman finne ut meir om kva for ungdomskunnskap det er nyttig å sjå nærare på distriktperspektivet for. Etter fleire år som reine digitale møteplassar, er [Ung i Distrikts-Norge 2024](#) ein hybrid konferanse/webinar om ungdomsmedverknad, der også ei rekke ungdomsråd er med.

Enkelplanlegging.no

Ein av dei verkeleg store leveransane frå Distriktssenteret i 2023, var nettstaden enkelplanlegging.no. Den er eit konkret resultat av læringa frå det fleirårige prosjektet Distriktskommune 3.0: Det er behov for ei lettfatteleg innføring i plansystemet som fungerer for den nyttilsette planleggaren, men som også dei folkevalde har nytte av. Vi avdekka eit behov for eit anna type rettleiingstilbod enn det som eksisterte. I tillegg peika Generalistkommuneutvalet på at «kommunenes ulikheter og ulike forutsetninger er viktige ved veiledning og bistand.» (NOU 2023:9)

Ein slik rettleiar må vise veg i handlingsrommet kommunane har til å tilpasse planlegginga til dei lokale behova og føresetnadene, slik at det vert eit aktivt politisk verktøy. Nettstaden har vorte godt mottatte, og tilbakemeldingane kjem ikkje berre frå dei små kommunane som er målgruppe, men også frå store kommunar.

Arbeidet med enkel planlegging er eit godt døme på korleis aktørar med ulike rettleiingsroller for kommunane kan samarbeide. Nettsida er samfinansiert av Distriktssenteret og KDD. Utviklingsarbeidet vart leia av Distriktssenteret, og både fylkeskommunane og statsforvaltarane i Nordland og Trøndelag har saman med følgjeforskarane frå Distriktskommune 3.0 (Ruralis og Nordlandsforskning) bidrege i utviklinga av det faglege innhaldet. Planavdelinga i KDD har vore aktivt med i utviklingsarbeidet, både for å identifisere behov, foreslå løysingar og kvalitetssikre innhaldet før publisering. Kommunane Tydal, Holtålen, Røyrvik, Grane, Dønna og Moskenes har vore med på brukartesting. Innhaldet på nettsida vert oppdatert og vidareutvikla i 2024.

Ny teknologi og nye moglegheiter

Sidan 2019 har Merkur-programmet hatt ny teknologi og nye moglegheiter som eitt av fleire satsingsområde. I dag har om lag 70 av dei totalt 560 Merkur-butikkane investert i teknologi som gjer at dei kan legge om drifta til delvis sjølvbetjent betjening. Nokre av butikkane har også lagt opp til døgnope.

Erfaringane er at ein med digitale butikkar kan snu butikkens økonomi frå tap til lønsam drift. Butikkane skapar vekst, blir meir lønsame og tilgjengelege. Butikken si overlevingsevne er styrka, både gjennom betre økonomi og gjennom at det er meir attraktivt for nye butikkdrivarar å ta over drifta ved generasjonsskifte.

Vi har grunn til å tru at desse butikkane har større vekst enn andre samanliknbare daglegvarebutikkar.

Ei brukarundersøking utført av Customer Trends for Liberty Now, som leverer teknologien dei fleste digitale butikane har teke i bruk, viser at ny teknologi i butikane har bidratt til å gjere bygda meir attraktiv og auka trivselen i lokalsamfunnet (Customer Trends, 2023). Ved hjelp av teknologien kan butikkar som ligg i typiske sesong- og turistområde få lønnsam drift gjennom heile året ved å nytte seg av fleksibiliteten som ligg i

The screenshot shows the homepage of [Enkelplanlegging.no](https://enkelplanlegging.no). The header includes the logo, a search bar, and a 'Meny' button. The main heading is 'Strategisk kommuneplanlegging for distriktskommuner', with a sub-heading 'Planlegg ut fra din kommunes forutsetninger og behov.' Below this is an illustration of people working together. The main content area is divided into four colored boxes: 'Kommunal planstrategi' (orange), 'Kommuneplanens samfunnsdel' (light orange), 'Kommuneplanens arealdel' (yellow), and 'Handlings- og økonomiplan' (grey). Each box has a brief description and a 'Start med...' button. Below these is a section titled 'Slik henger det sammen:' with the sub-heading 'Om plansystemet', which explains the relationship between the plan system, the budget, and the annual report. This section includes an illustration of people holding a large puzzle piece. At the bottom, there are three columns with icons and text: 'Hvordan få til god planbasert styring?' (with a list of topics like budget and evaluation), 'Hvor kan jeg få hjelp?' (with a list of topics like planning and regional planning), and 'Kunnskapsgrunnlag' (with a list of topics like knowledge management and regional planning). The footer contains contact information, a list of navigation links, and a design credit to 'Design og tekst av Innes'.

løysinga. Denne brukarundersøkinga viser også at Merkur-programmet i svært stor grad har bidrege til at butikkane har investert i ny teknologi.

Liberty Now har gjort utrekningar som viser at butikkar som har investert i ny teknologi kan redusere CO²-utslepp med så mykje som 55 % gjennom redusert matsvinn, redusert energibruk og mindre bilkøyring for kundane.

Samarbeid med andre

Distriktssenteret arbeider ofte saman med andre for å finne fram til kva som er dei mest tenlege måtane å ta kunnskapsutviklinga vidare. Gjennom åra har vi fått arbeidd fram mykje kunnskap om innvandrarar i Distrikts-Noreg. Kunnskapen på dette området har vore med på å skape endring i arbeidsmåtane til mange distriktskommunar, men det er ei stund sidan den vart oppdatert. I november vart fem forskingsmiljø bedne om mellom anna å leggje fram forskning og reflektere over innvandrarar som ressurs i distrikta og delta på ein arbeidsverkstad saman med representantar frå KDD, Arbeids- og inkluderingsdepartementet, IMDi, KS og fire fylkeskommunar. Eit viktig innspel frå verkstaden var at sjølv om det er behov for meir forskning, er mykje av den eksisterande forskinga relevant og viktig å ta i bruk i praksis. Det er framleis slik at, både for innvandrarar og andre tilflyttarar, det aller viktigaste ein kan gjere lokalt er å vere oppteken av dei som kjem og leggje til rette for at dei skal bli verande lengst mogleg.

3.2. Prioritering og ressursbruk

Fleire gonger i løpet av året har vi hatt besøk frå KDD, mellom anna statsråden og departementsråden. Slike besøk er nyttige og lærerike for oss. Då får vi høve til å oppdatere departementet om kunnskapen og arbeidsmåtane våre. Vi får også lettare formidla kva som skjer i kommunane i Distrikts-Noreg. I tillegg får vi mykje betre kunnskap om kva som skjer i departementet og avstemt arbeidet vårt. Vi har også hatt felles leiarsamling med Regionalpolitisk avdeling, noko som er nyttig for samordning av samla ressursar til kunnskapsutvikling og fagleg samarbeid.

Distriktssenteret opplever høg etterspurnad og ønskje om samarbeid frå ulike aktørar på alle forvaltningsnivå. Når vi prioriterer, legg vi vekt på at vi skal vere til nytte for hovudmålgruppene våre: distriktskommunar og distriktsbutikker. Sidan det meste av aktiviteten vår er fleksibel og skalerbar, er det ofte lettare å synleggjere det vi har gjort og resultatata av det enn kva som er nedprioritert og kanskje manglar resultat. Det er to viktige grunnar til dette: Hovudprioriteringa vert gjort i den årlege verksemdsplanlegginga vår. Der vert planar lagt til side før dei vert sett inn i verksemdsplanen, fordi det ikkje er nok ressursar til å gjennomføre dei, eller fordi ei fagleg vurdering tilseier at andre aktivitetar, produkt og tenester vil gje meir nytte for målgruppene. Det andre er at vi gjennom året heile tida gjer slike vurderingar og når ein aktivitet vert opprioritert, kan ein annan like gjerne bli sett ut i tid som å bli lagt vekk. Det gjer at resultatet av den aktiviteten også kjem, men kanskje på eit anna tidspunkt enn opphavleg planlagt.

I 2023 sette leiargruppa opp desse strategiske føringane for å styre ressursbruken og prioriteringane:

- Prioritere aktivitetar som bidrar til å styrke laget rundt 5 og 6-kommunane gjennom samarbeid med regionale aktørane.
- Prioritere aktivitetar som gjer at distriktskommunane kjem godt i gang med planlegging for berekraftig samfunnsutvikling etter valet.
- Prioritere aktivitetar som gir kommunar og butikkar kunnskap om korleis dei skal jobbe med omstilling, innovasjon og tenesteutvikling.
- Prioritere aktivitetar som gjer at våre faglege innspel blir brukt når nasjonal politikk blir diskutert i kommune- og fylkesvalskampen.
- Når vi følgjer opp kommunar tett over tid, prioriterer vi aktivitetar som er i gang, jf. Distriktskommune 3.0, Aldersvenlege bustader og bumiljø, Framtidas nærbutikk i det fleifunksjonelle bygget, samarbeidsavtalar med fylkeskommunar og evt. oppdrag frå departementet.

Sjølv om reiseaktiviteten vår framleis er høg, prioriterer vi i mykje større grad enn før pandemien å gjennomføre aktivitetar digitalt. Det gjer at vi kan følgje opp fleire med mindre ressursbruk, sidan vi slepp reisetid.

3.3. *Oversikt over rapporteringspunkt frå tildelingsbrevet*

Styringsparameterane for Distriktssenteret er endra i løpet av 2023. Vi finn det mest naturleg å analysere aktiviteten i 2023 ut frå dei nye styringsparameterane, og det er difor dei vi trekk fram her.

Styringsparameter for 3.1 Styrka kapasitet for samfunnsutvikling i distriktkommunar

1. Andel og type brukarar som har nytta seg av tilbodet frå Distriktssenteret – Analyse og vurdering
2. Andel som opplever at dei får styrka innovasjons- og utviklingskultur etter Distriktssenterets tilbod – Analyse og vurdering
3. Omfang og type av samarbeid og samhandling med regionale aktørar – Analyse og vurdering

Vi har ikkje gjennomført brukarundersøkingar retta mot kommunar i 2023. Vurderingane her er knytt til tilbakemeldingar vi får på andre måtar. Samstundes er den omfattande brukarundersøkinga frå 2022 (Brastad, Løkken, & Opdal, 2022) framleis relevant og bakgrunn for vurderingane vi gjer om vår eigen aktivitet.

Andel og type brukarar som har nytta seg av tilbodet frå Distriktssenteret

Vår eiga kartlegging av aktiviteten i 2022 viste at vi hadde kontakt med 116 kommunar. 91 av desse er i sentralitetsklasse 5 og 6. Vi har ikkje gjort tilsvarende kartlegging for 2023. Vi trur det er lite endring og at vi også i år har hatt kontakt med rundt to tredeler av kommunane i sentralitetsklasse 6 og ein tredel av kommunane i sentralitetsklasse 5.

I 2022 peikte Oxford Research på at det er stor variasjon mellom kommunane i kva grad dei brukar Distriktssenteret, og at det er dei mest utviklingsorienterte kommunane som brukar Distriktssenteret mest. Ut frå aktiviteten i 2023 ser vi same bilde. Vi veit at nokre distriktkommunar kunne hatt god nytte av bidrag frå oss. Det føreset at dei sjølve eller deira fylkeskommune tek kontakt. Vi har stor merksemd på å hjelpe dei rette kommunane, og der vi samarbeider godt med fylkeskommune og statsforvaltar er det lettare å få det til. [Prosjektet for politikaopplæring i Møre og Romsdal](#) er eit døme på korleis det vert arbeidd for å nå utvalde kommunar med koordinert, målretta og tilpassa rettleiing, på same tid som det vert lagt til rette for meir sjølvbetent rettleiing for alle andre.

Andel som opplever at dei får styrka innovasjons- og utviklingskultur etter Distriktssenterets tilbod

I brukarundersøkinga i 2022 konkluderte Oxford Research med at Distriktssenteret bidreg til å bevege kommunane i rett retning når det gjeld kompetanse, utviklingsarbeid og utviklingskapasitet. Den viste også at overordna kultur for utvikling og innovasjon er viktig for bruken av tenestene frå Distriktssenteret. 29% av dei som svarte i brukarundersøkinga mente at Distriktssenteret i stor grad har bidratt til forbedra utviklingskultur. 27 % av respondentane meinte at Distriktssenteret i stor grad har bidratt til auka utviklingskompetanse (ferdigheiter og kunnskap).

Omfang og type av samarbeid og samhandling med regionale aktørar

Vi samarbeider med alle fylkeskommunar som har kommunar i sentralitetsklasse 5 og 6. Det er stor variasjon mellom fylkeskommunane når det gjeld kor mykje og tett samarbeid vi har med dei. I enkelte fylke er samarbeidet avgrensa til gjensidig informasjonsutveksling og konkrete faglege bidrag frå oss på førespurnad. I andre fylke samarbeider vi i tillegg om å gje felles og samordna bistand til lokalt utviklingsarbeid i enkeltkommunar eller grupper av kommunar.

Etterspurnaden frå fylkeskommunar, som blir betre og betre kjent med kunnskapsgrunnlaget i Distriktssenteret, er stor. Vi får mellom anna spørsmål om kunnskap og erfaringar knytt til rettleiarrollen, prosessplanlegging og metodar og verktøy vi har bygd opp og presentert på nettet. Frå brukarundersøkinga i 2022 veit vi at fylkeskommunane er nøgde med samarbeid og dialog med Distriktssenteret, og har nytte av

kunnskap, erfaringar og metodikk frå Distriktssenteret. I veksende grad har vi også slikt samarbeid med statsforvaltarane. Aller lengst har samarbeidet kome i Møre og Romsdal.

Styrke arbeid med nyskaping og innovasjon i distriktskommunar

Distriktssenteret har teke initiativ til og starta opp digitale nettverkssamlingar for kommunar som arbeider med nyskaping i kommunen sitt arbeid med tenesteproduksjon- og leveranse, næringsutvikling og stadutvikling. Interesse for innovasjonsnettverket har vore god og engasjementet frå deltakarane bidreg til god kunnskapsdeling.

Distriktssenteret har delteke i Innovasjon Norge, Telemark og Innlandet fylkeskommunar sitt prosjekt Utviklingsevne. Prosjektet har som mål å utvikle og prøve ut metodar og verktøy som bidrar til å utvikle og måle omstillingskommunanes utviklingsevne. Vi har ein deltakar i styringsgruppa og ein i ressursgruppa for prosjektet, som arbeider for å skape større forståing for korleis vi skal forstå utviklingsevne i arbeid med nærings- og samfunnsutvikling i distrikta. For Distriktssenteret er denne kunnskapen viktig når vi skal forstå kva som må styrkast i distriktskommunane for å skape resultat i lokalt utviklingsarbeid. Vårt bidrag i arbeidet byggjer på det vi tidlegare har gjort rundt utviklingskapasitet, og omfattande kunnskap om næringsutvikling i distriktskommunar. Sjølv om utviklingsevneprosjektet tek utgangspunkt i omstillingskommunar, er både utfordringane og metodane overførbare til andre kommunar. Vi bidreg for å skape ei felles forståing for korleis både å skape og måle utviklingsevne skal ha verdi ut over omstilling. Saman med Telemark fylkeskommune er vi alt i gang med å sjå på korleis vi kan ta læringa vidare til andre distriktskommunar i fylket.

Pilotprosjektet *Framtidas nærbutikk i det fleirfunksjonelle bygget* gjekk inn for å finne nye måtar å arbeide med lokalsamfunnsutvikling gjennom butikkutvikling. Det var krav til deltakarbutikkane om at kommunen skulle vere med på laget. Dei ulike pilotane fekk støtte frå design- og arkitekturteam for å jobbe etter designdriven metodikk. Samarbeidet mellom ulike utviklingsaktørar, med kommunen og butikken som sentrale partar, var viktig. Gjennom følgjeforskinga har vi lært at kommunane kunne ha blitt involvert meir og at forventningsavklaringane kunne ha vore betre (Bjørgero, Knudsen, Løkken, Simonsen, & Hauge, 2023). I prosjektet lærte vi også at når ein arbeider aktivt for å koordinere offentlege verkemiddelaktørar, er det lett å gløyme å sjå etter andre verkemiddel og samarbeidspartar.

Bygdevekstavtalar

Bygdevekstavtalane er eit av områda der Distriktssenteret følgjer opp lokalt og regionalt utviklingsarbeid. Det gjer vi særleg gjennom prosjektleiarnettverket vi har fått ansvar for å drifte. 16 av 17 samlingar det første året har vore digitale. Dette er ein likelæringsarena mellom prosjektleiarane, som sjølv definerer innhaldet. Distriktssenteret har etter kvart mykje erfaring med at slike arenaer er med på å byggje tillit og legg til rette for god erfaringsutveksling mellom deltakarane. Liknande nettverk vart mellom anna brukt i Distriktskommune 3.0 og Rettleiingspiloten. Gjennom nettverket lærer også vi mykje om kva som krevst for gjennomføring av bygdevekstavtalane. Distriktssenteret si hovudoppgåve ved sida av nettverket er å støtte KDD i arbeidet, og vi deltek mellom anna i ressursgruppa for pulje 1. Der fylkeskommune eller statsforvaltar ber om det, kan Distriktssenteret delta med faglege bidrag inn i arbeidet i den enkelte deltakarregionen. Det er avgjerande at slik innsats er tilpassa ressursane som er tilgjengeleg i Distriktssenteret. I 2023 har vi brukt kring eitt årsverk på samarbeidet.

Eit anna, svært viktig resultat av arbeidet med bygdevekstavtalane, er det styrka og tillitsfulle samarbeidet som har vekse fram mellom KDD og Distriktssenteret. Vi opplever at dette ikkje berre er nyttig på dette området, men at det har smitta over på andre område, slik at samarbeidsklimaet no er svært godt.

Bustader og bumiljø

Saman med Husbanken har vi gjennomført det treårige prosjektet *Aldersvennlege bustader og bumiljø i distrikta*. Nettverket er avslutta og rapport frå arbeidet er ferdig, men ikkje offentleggjort. Det er produsert mykje innhald i form av eksempel og læringsartiklar til den planlagde verktøykassa. Dette er under publisering i første kvartal 2024. Gjennom prosjektet har vi fått bekrefta og forsterka kunnskap om korleis bustadmarknader i distrikta fungerer. Prosjektet har fått fram gode døme på lokalt arbeid. Vi bruker aktivt erfaringane og kunnskapen, og spreier den mellom anna i møte med kommunane. Det er stor interesse for

tematikken i kommunane. På erfaringswebinaret i slutten av prosjektet var det stor deltaking. Læringa frå prosjektet er mellom anna at det er behov for at kommunane tek ei aktiv rolle, men at dei treng meir kapasitet, kompetansestøtte og tilpassa rettleiing. Det er handlingsrom til å ta distriktsomsyn i dei økonomiske verkemidla og det er behov for å auke kommunane sin kunnskap om verkemidla. Samstundes strekk ikkje dagens verkemiddel til for å løyse ut tilstrekkeleg utvikling av aldersvennlege bustader og bumiljø i distrikta. Vi opplever at det er styrka bevisstheit, både regionalt og lokalt, om bustadpolitikk som verktøy for å møte demografiutfordringane. Prosjektet har også ført til at samarbeidet vårt med Husbanken har blitt tettare.

Distriktssenteret ser at det er behov for støtteordningar som [Tilskotsordninga for bustadtiltak i distrikta](#). Vi forvaltar ordninga saman med Husbanken. Samtidig har kommunane behov for rettleiing og sparring for å kunne nyttiggjere slike ordningar. Prosjekta som kom i gang i 2023 viser at dei distriktskommunane som prøver å ta ei ny rolle i bustadarbeidet treng nokon å sparre med undervegs. Her har det vore fornuftig å kople på fylkeskommunane. Bustadarbeid berører dei fylkeskommunale oppgåvene både om regional utvikling og planrettleiing.

Planlegging for politikarar i Møre og Romsdal

Statsforvaltaren i Møre og Romsdal, Møre og Romsdal fylkeskommune og Distriktssenteret samarbeider om eit felles opplegg for politikaropplæring i valperioden 2023-2027. Siktemålet med samarbeidsprosjektet er å prøve ut nye måtar å gjennomføre politikaropplæring på. Vi ønskjer ei politikaropplæring som blant anna legg til rette for auka forståing for strategisk planlegging og læring over tid.

Prosjektet har to spor. I det eine sporet får utvalde distriktskommunar i fylket tilbod om opplæring og oppfølging tilpassa kommunen gjennom heile valperioden. Det andre sporet er digitalt og tilgjengeleg for alle, både i og utafor fylket. Filmene er ein viktig del av dette sporet. Nokre av filmene vil i tillegg til noverande publisering gjennom statsforvaltaren bli gjort tilgjengeleg på [enkelplanlegging.no](#) og [distriktssenteret.no](#) saman med anna rettleiingsmateriell om kommunal planlegging.

Kommunal- og distriktsdepartementet har finansiert dei fire hovudfilmene. Distriktssenteret, Statsforvaltaren og fylkeskommunen har stilt med faglege og kommunikasjonsfaglege ressursar.

Statsforvaltarane, fylkeskommunane og Distriktssenteret har alle som oppdrag å rettleie kommunane i utviklings- eller planarbeid. Distriktssenteret er ikkje planfagleg rettleiar, men gir rettleiing om korleis planlegging er ein del av arbeidet med samfunnsutvikling.

I Møre og Romsdal brukar dei tre aktørane prosjektet til å samarbeide for å finne nye, ressurs- og formåleffektive måtar å rettleie på. Det er viktig at erfaringane blir delt i andre fylker, noko Distriktssenteret har eit spesielt ansvar for. Filmene er tilgjengelege for alle, og har like stor nytteverdi i andre fylke. At innhaldet er digitalt gjer at det kan bli brukt på nytt i ulike samanhengar, og ikkje er avhengig av ein foredragshaldar som er tilgjengeleg på enkeltarrangement.

Det pågår ein prosess for å avklare korleis prosjektet skal evaluerast. [Les heile artikkelen](#).

Styringsparameter for 3.2 Tilgang til grunnleggande private tenester i distrikta

4. Omsetningsutvikling – Analyse og vurdering
5. Overlevingsrate – Analyse og vurdering

I 2023 gjennomførte Oxford Research ei brukarundersøking blant daglegvarebutikkane i Merkur-programmet (Brastad, Løkken, & Opdal, 2023). 93 % av butikkane som har svarta seier at deltaking i Merkur-programmet er viktig for butikken si overleving og lønnsemd. Distriktssenteret opplever rapporten som ei stadfesting av at mykje vert gjort rett i Merkur-programmet. Rapporten stadfester at programmet er eit effektivt distriktspolitisk verkemiddel. At vi alt før rapporten var levert hadde retta søkjelyset mot fleire av punkta Oxford tilrår å sjå nærare på, viser at vi har sett dei same signala frå butikkane og ønskjer å gjere

noko med dei. Dette gjeld til dømes arbeid med å kople kommune og butikk, arbeid med eigarskifte, innspel om forskriftsendringar og arbeid for å gjere søknad og rapportering gjennom regionalforvaltning.no betre.

Omsetningsutvikling

Vi har ikkje analysert omsetningsutviklinga ut over brukarundersøkinga som er nemnt over. Om lag 70 av dei totalt 560 Merkur-butikkane som har investert i teknolog som gjer dei i stand til å legge om drifta til delvis sjølvbetjent betjening. Erfaringane med digitale butikkar viser at ein kan snu butikkens økonomi frå tap til lønnsam drift. Butikkane skapar vekst, lønnsemd og tilgjengelegheit. Butikken sin økonomiske situasjon er styrka. Basert på tal frå daglegvarekjedene kan vi samanlikne eit utval av Merkur-butikkar med ny teknologi med andre daglegvarebutikkar. Utvalet av Merkur butikkar hadde i 2023 ein vekst på nær 30 % samanlikna med året før. Andre samanliknbare butikkar hadde ein vekst på 1,6 %.

Overlevingsrate

Sjølv om brukarundersøkinga viser at deltaking i Merkur-programmet er viktig for butikken si overleving og lønnsemd, er ni butikkar lagt ned i 2023 utan at det til no er opna ny butikk på staden. Fleire stader bidreg Merkur-konsulentane med initiativ til å starte opp att desse butikkane. Dei fleste som legg ned, gjer dette på grunn av dårleg inntening. Flest butikkar er lagt ned i Innlandet ([sjå vedlegg 7.1](#)). Talet på bokhandlar i Merkur-programmet er ganske stabilt.

Merkurs kompetanseprogram

Butikken blei redninga under ekstremvêret

Nærbutikken blei redninga for både turistar og lokalbefolkning då ekstremvêret Hans herja i Hallingdal. Snarkjøp Samhald Landhandel på Leveld fungerte både som forsyningshub og beredskapsbase då naudnett, telefoni, internett og annan infrastruktur forsvann i andre deler av Ål kommune. Beredskapsløysinga i den digitale butikken gjorde at drifta kunne halde fram. Det vart også mogleg for kundane å bruke butikken sitt nett til å kommunisere med omverda.

Les heile saka: [Butikken ble «redningen» under ekstremværet.](#)

Foto: Samhald landhandel

Oppfølgingsordninga

Besøksordninga er frå 2023 gjort om til oppfølgingsordninga, og det er gjennom denne Merkur-konsulentane følgjer opp butikkane for å tilføre kompetanse og gir rettleiing som skal styrke butikkane si omsetjing og betre lønnsemd. Denne oppfølginga legg grunnlaget for deltaking i Merkur utvikling og omstillingsprosjekt. Vi kan ikkje måle effekten av oppfølgingsordninga åleine, men butikkane gir konsulentane svært god omtale i brukarundersøkinga (Brastad, Løkken, & Opdal, 2023). Utviklinga i butikkane skjer når kompetanse- og støtteordningane verkar i lag.

Hovudutfordringane Merkur-konsulentane avdekkjer gjennom oppfølgingsordninga er svak lønnsemd og behov for tiltak når kostnadene aukar. Mange butikkar har eit stort behov for fornying og modernisering, men har så svak likviditet at det hindrar investeringane. Det er uavklarte situasjonar rundt eigarskifte, og mange treng hjelp til å finne måtar å møte framtidige endringar i kundebehov og handlemønster.

NÆR Innovasjonsprogram

Etter pilotprosjektet «Fleksible opningstider med ny teknologi» har mange butikkar kome til og investert i slik teknologi. Dei har opplevd ei positiv utvikling. For å leggje til rette for å følgje opp og koordinere arbeidet med slike **butikkar med delvis sjølvbetent drift**, har ein av Merkur-konsulentane fått ansvar som fagansvarleg. Han legg mellom anna til rette for prekvalifisering og dialog med kjedene. Det vert også arbeidd med å teste ut samarbeid mellom butikkar med digital drift, mellom anna for å kunne gje kundestøtte til kvarandre sine kundar.

Det er planlagt eit pilotprosjekt for **mentoropplæring**. Gjennom det vil vi gi nokre erfarne kjøpmenn opplæring for at dei skal kunne gå inn som mentorar for at nye kjøpmenn skal få ein god start. Sjølve

opplæringa blir gjennomført vinteren 2024, og målet er at ei slik ordning skal kunne skalerast opp til å gjelde heile landet i framtida.

Innovasjonsprosjektet **Framtidas nærbutikk i det fleirfunksjonelle bygget** vart gjennomført i 2022 og 2023. Tre pilotprosjekt har vore med. Alle består av lokale samarbeid mellom nærbutikk, kommune og andre lokale aktørar med nærbutikken i sentrum - Nordmela landhandleri og kafè på Andøya i Nordland, Gamvik Handel i Gamvik i Finnmark og Joker Grue Finnskog i Innlandet. I prosjektet er designdrivne metodar brukt for å finne fram til nye tenestemodellar og foreslå fysiske løysingar på bygg og uterom. Oxford Research har følgeforska prosjektet, og trekk fram at dei tre pilotane har kome langt i utviklinga av konseptane sine (Bjørge, Knudsen, Løkken, Simonsen, & Hauge, 2023). Dei peiker på at det vil vere mogleg å overføre læring til andre, spesielt lokalsamfunnsverkstaden i Gamvik, om denne vert teke vidare i ein gjennomføringsfase. Prosjektet sine erfaringar med å arbeide med verkemiddelaktørane er omtalt under [Samspel knytt til tenesteutvikling](#).

Økonomiske støtteordningar i Merkur-programmet

Dei ordinære støtteordningane i Merkur-programmet omfattar dei fem ordningane investeringsstøtte, utviklingsstøtte, investeringsstøtte til drivstoffanlegg, servicestøtte og utviklingsstøtte til bokhandlar. Det er investeringsstøtta som utgjer den største delen av dette. I 2023 vart det innvilga investeringsstøtte på 51,4 millionar kroner av totalt 57,8 millionar.

Det var først sett av 40,2 millionar kroner til dei ordinære støtteordningane. I tillegg stod det att om lag 12 millionar kroner frå straumstøtte i 2022. Desse midlane er brukt til straumstøtte i 2023, utan at det var stort behov dei månadane som var plukka ut for å gje straumstøtte. Resten av midlane vart overført til investeringsstøtte øyremerka enøk-tiltak. Som alltid er det også nokre midlar som vert inndregne eller tilbakebetalt. Til saman er det forklaringa på at det er mogleg å tildele meir midlar enn først budsjettert. Distriktssenteret forventar at etterspurnaden etter støtte, spesielt til investeringar, vil halde seg høg. Det gjer at vi også i 2024 vil gå tom for midlar ganske tidleg på året.

I 2023 bad Distriktssenteret styret om å gjere tydelege prioriteringar av midlane. Støttesatsane til mindre prioriterte føremål vart redusert til 50 og 25 prosent. Programmet gjekk i hovudsak tom for ordinære støttemidlar tidleg på sommaren. Etter det vart det stort sett gitt støtte til enøk-tiltak, som hadde øyremerkt midlar. Det vart også halde att midlar til servicestøtte for å prioritere dei minste og mest marginale butikkane. Difor var dette hovudmengda av tilsegnene i andre halvår.

Meir detaljar om støtteordningane står i [årsrekneskapan](#) og [vedlegga til årsrapporten](#), og i sak 03/24 til Merkur-styret (Distriktssenteret, 2024).

Samspel knytt til tenesteutvikling

Ei av oppgåvene til Merkur-konsulentane er å leggje til rette for gode koplingar mellom butikken og kommunen. Butikkane opplever konsulentane som nyttige på dette området, men ikkje i like stor grad som på andre område. På spørsmål i brukarundersøkinga om kor nyttig bistand frå Merkur-konsulentane har vore er svaret gjennomgåande at det har vore svært nyttig (Brastad, Løkken, & Opdal, 2023). Nyttan har vore minst når det gjeld Merkur-konsulentens bidrag til å kople butikken og kommunen (81 %) medan på andre område trekk så å seie alle butikkar fram at bistanden har vore nyttig (93-96 %).

I arbeidet med prosjektet Framtidas nærbutikk i det fleirfunksjonelle bygget vart det oppretta ei eiga verkemiddelgruppe med representantar frå blant anna Innovasjon Norge, Husbanken, SIVA, Nordland fylkeskommune og Innlandet fylkeskommune. I følgeforskningsrapporten skriv Oxford Research at gruppas arbeid har fungert for overordna å sjå på korleis ulike verkemidlar kan spele på lag i utviklingsprosjekt i distriktssamfunn, men i liten grad fått til å jobbe med finansieringsløysingar lokalt (Bjørge, Knudsen, Løkken, Simonsen, & Hauge, 2023). Oxford skriv også at det hadde vore ein fordel om kommunane hadde vore endå meir involvert i dei lokale pilotprosjekta, og at det er viktig å sjå ut over offentlege aktørar når ein vurderer tilgangen på verkemiddel i slike samarbeidande lokale samfunnsutviklingsaktivitetar. Distriktssenteret ser at det er eit lokalt potensial for å tilby tenester og samordne fleire aktørar, aktivitetar og tilbod med nærbutikken som utgangspunkt. Det vil gje lokalbefolkninga og besøkande, kommunen og næringsliv eit betre tilbod. Samtidig er det avgjerande at verkemiddelapparatet vert samordna betre om ein skal få det til.

Kommunale serviceavtaler i Kinn

Merkur-konsulent har bidratt sterkt til at det er signert nye samarbeidsavtaler mellom 5 nærbutikkar og Kinn kommune. Butikkane fekk først status som kommunalt servicepunkt i eit pilotprosjekt i 2017-2019. No er avtalane fornya for tredje gong, og butikkane skal fungere som eit kommunalt minitenestetorg. Dei nye samarbeidsavtalane er nokså omfattande. Nærbutikkane skal mellom anna kunne hjelpe kundane med digitale tenester, formidle kommunal informasjon, vere lokalt vertskap, tilby arbeidstrening for innvandrarar, ha ei rolle som beredskapspunkt, tilby hjartestartar, legge til rette for varelevering, tilby bibliotektenester og varsle om tømning av avfallsbeholdarar for glas og metall. Det skal også vere faste møte mellom kommunen og butikkane. Avtalen har en verdi på 50 000 kroner i året for kvar butikk.

Oppfølging av gjennomgangen av Merkur-programmet

Det veksende behovet for modernisering hos butikkane gjer at det er naturleg å prioritere strengare enn Merkur-programmet har gjort tidlegare. Dette vart også peika på av Menon Economics i sin gjennomgang av Merkur-programmet (Grünfeld, Grønvik, Angell, Foseid, & Winther-Larsen, 2021). Innafor støtteordningane vert kategoriane teknologi og nye moglegheiter, energieffektiviserande tiltak og arbeid med lønsame og berekraftige tilleggstenester som utviklingsaktør i lokalsamfunnet prioritert. Distriktsenteret opplever at slike prioriteringar gjer det lettare å forvalte støtteordningane og forklare til butikkane kva som skal til for å få støtte. Prioriteringane vert vidareført i 2024.

Merkur-konsulentane har vore mykje på besøk hos bokhandlane. Det har vore ein viktig del av arbeidet med å revitalisere tilbodet i Merkur bok. I region nord, der det er svært stor avstand mellom butikkane, er det etablert digital møteplass på Teams. På same måte som nærbutikkar står bokhandlane framfor generasjonsskifte og eigarskifte og ønskjer råd og støtte om det. Samstundes er mange opptekne av å betre lønsemda og utvikle nye bein å stå på. Distriktsenteret har arbeidd for å styrke forholdet til andre aktørar i bransjen gjennom samarbeid med og møte med til dømes dei tre bokhandlarkjedene, Bokhandlerforeningen, Litteratursymposiet i Odda, Fagskolen for bokbransjen, Litteraturalliansen og Rom for ord.

Distriktsenteret har også gitt KDD innspel til justeringar i Merkur-programmet der det vil vere behov for endring av forskrifta. Forslaget vi har levert tek mellom anna for seg behovet for å justere krav til årleg omsetning slik at det står samsvar med prisveksten. Vi foreslår også å auka satsing på servicetilskot til dei minste butikkane og justering av ulike rutinar. Vi er også i gang med å vurdere framtidig verkemiddelmiks i programmet.

3.4. Utgreiingar og kunnskapsprodukt

Utgreiingar og kunnskapsprodukt der arbeidet er starta opp eller slutført i 2023, ut over lærings- og eksempelartiklar på nettsidene:

- enkelplanlegging.no, nettbasert rettleiar i planarbeid for distriktskommunar, Finansiert av KDD og Distriktssenteret
- [Butikkstøtte som styrker distriktssamfunnet](#), Brukarundersøking Merkur-programmet, Ruralis
- [Forenkling eller forbedring? Plankultur som grunnlag for strategisk samfunnsutvikling i de minste kommunene](#), Sluttrapport frå følgjeforskning Distriktskommune 3.0, Ruralis og Nordlandsforskning
- [Behov for ny kunnskap om innvandrere i distriktene](#), forskarverkstad og notat
 - [Fra integrering til mangfoldstenkning og forskjellsfellesskap på bygda](#), UiT
 - [Oppsummert forskning og nye analyser av flyttemønster blant unge med innvandrerbakgrunn](#), NIBR/Oslo Met
 - [Innvandring og inkludering i distrikts-Norge. Kunnskapsstatus og -behov](#), NTNU
 - [Innvandrerens deltakelse i sivilsamfunnet](#), Norce
- [Ungdomsmedvirkning i distriktskommuner – Oppsummering av eksisterende forskning](#), Oxford Research
- Utviding av eksisterande [guidar, metodar og verktøy på distriktssenteret.no](#) med nytt innhald (løpande)
- Følgjeforskning «Framtidas nærbutikk», Oxford Research (publisering mars 2024)
- Under arbeid:
 - Frivilligsentralanes rolle i tenesteutvikling og -tilbod i distriktskommunar, Ideas2evidence (planlagt ferdig september 2024)
 - Bo- og flyttemotiv i ulike sentralitetsklassar, Telemarksforskning (planlagt ferdig mars 2024)
 - Bærekraftige samarbeidsmodeller for fylkeskommunenes innsats mot distriktskommuner, samarbeid med Trøndelag fylkeskommune, Oxford Research (planlagt ferdig 2025)
 - Samanstilling av innsikt frå 10 næringsundersøkingar, Distriktssenteret (planlagt ferdig våren 2024)

4. Styring og kontroll

4.1. Overordna vurdering

Vi vurderer samla måloppnåing som god.

Vi styrer etter Hovedinstruks for Distriktssenteret. Internkontrollrutinar er i samsvar med DFØ sine rutineskildringar for fullservicekundar, og relevante rettleiarar frå m.a. Digitaliseringsdirektoratet og Datatilsynet.

I ei rekkje samanhengar opplever Distriktssenteret at det er utfordrande å vere ein liten etat. Vi har dei same krava til styringssystem, rapportering, informasjonssikkerheit, personvern og mykje anna som store etatar. Dette er viktige krav, men i ein liten organisasjon er det krevjande å ha dei rette ressursane og kompetansen til god oppfølging. I 2023 har vi saman med Husleigetvistutvalet spelt inn behovet for meir støtte på slike felt, til dømes gjennom sentrale fellestenester. Vi opplever at KDD forstår utfordringane og vi ser fram til moglege løysingar. Vi har også meldt oss til referansegrupper hos DFØ for å kunne vise fram småetatperspektivet, utan at vi til no opplever å ha blitt høyrte der.

Forvaltning av støtteordningar

Distriktssenteret har over lengre tid sett det som utfordrande at Regionalforvaltning som søknads- og sakshandsamingsverktøy har utfordringar knytt til funksjonalitet, tilgjengelegheit og sikkerheit. Kapasiteten hos utviklar og driftsansvarleg er også avgrensa, slik at det har vore utfordrande å ta tak i dette.

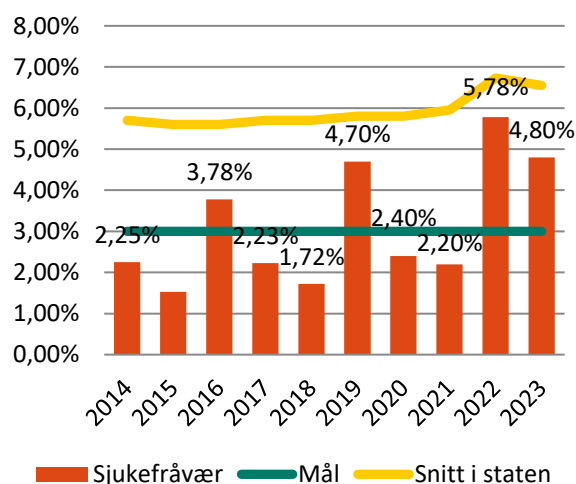
Sidan søknadsskjema frå Merkur-programmet berre har vore tilgjengeleg på ei målform, har vi brote mållova slik løysinga har vore. Hausten 2023 gav KDD utviklaren klarsignal til å bruke ressursar på utbetringane Distriktssenteret har hatt mest behov for. Då har vi på same tid sytt for å få ei løysing som gjer søknadsskjema tilgjengeleg på begge målformer og gjort ein omfattande gjennomgang av skjema for å sikre klart språk. Vi har også lagt inn oppslag mot Einingsregisteret for å sikre meir korrekte opplysningar i søknadane. Det vil i neste omgang spare både sakshandsamarar og søkjarar for bruk av ekstra tid til feilretting.

Vi ser framleis store utviklingsbehov for Regionalforvaltning, og ser svært positivt på at KDD har teke initiativ til å finne nye måtar å løyse behovet for ei forvaltningsløysing for støtteordningar frå det offentlege.

På bemanningssida har vi gjennom rekruttering og opplæring arbeidd for å sikre at Distriktssenteret har riktig kapasitet og nok reservekapasitet til å sikre god og effektiv sakshandsaming innafor Merkur-programmet.

Arbeidsmiljø og sjukefråvær

Vi er opptatt av å ha eit inkluderande arbeidsliv og legge til rette for eit godt arbeidsmiljø. Dette går igjen når vi oppdaterer og reviderer våre retningslinjer på personalområdet og det er eit viktig tema i rekrutteringsprosessar. Sjukefråværet kan vere ein indikator på eit godt arbeidsmiljø. Fråværet er høgare enn målsettinga, men årsaka til fråværet ligg utanfor det arbeidsgjevar kan påverke. Gjennom tett oppfølging av dei tilsette arbeider vi for å unngå at forhold på jobb er årsak til fråvær.

Likestilling og diskriminering

I Distriktssenteret har vi for lite mangfald. Trass aktiv jobbing med utlysingstekster, bildebruk og fleksibilitet i stillingsstorleik, har vi ikkje lukkast med å få kvalifiserte søkarar med innvandrabakgrunn, funksjonsnedsetjing eller hol i CV til å søkje på utlyste stillingar. Vi har tidlegare hatt ein eigen handlingsplan for inkludering, og arbeider framleis etter prinsippa i den, men har ikkje klart å auke mangfaldet i organisasjonen.

	Kjønnsbalanse			Kvinnens lønn i % av menn (kr/%)	Deltid		Midlertidig tilsetjing		Foreldrepermisjon (fordeling)		Legemeldt sjukefråvær	
	M%	K%	Total		M%	K%	M%	K%	M%	K%	M%	K%
2022	33,3	6,77	30	101,80	3,7	0,0	3,7	0,0	100	0	0,0	7,8
2023	32	68	28*	101,0	3,7	0,0	0,0	0,0	0	100	0,0	8,99

*Tall tilsette i denne tabellen er henta frå rapport utarbeid av DFØ. Dei har ein annan måte å berekne tall tilsette på enn SSB. Difor er det 1 i avvik frå tabellen på s. 7.

Distriktssenteret har få tilsette innafor stillingskategoriar ut over seniorrådgjevarar. Difor set vi ikkje opp oversikt over løn pr. stillingskategori pr kjønn.

Det er ikkje lønsmessige ulikskapar mellom menn og kvinner i Distriktssenteret. For andre år på rad er kvinnens lønn høgare enn menns lønn.

Hovudregelen i Distriktssenteret er 100 % fast stilling. Ein mann arbeider i redusert stilling. Dette er frivillig og ein del av førebuing til pensjonsalder. Vi har ingen vikarar.

Internkontroll

Leiargruppa har gjennomført ei beredskapsøving i 2023. Dette var ei diskusjonsøving som tok for seg scenario innan IT-sikkerheit og uønskt seksuell merksemd. Beredskapsplanen blir justert med utgangspunkt i lærdom frå øvinga.

HMS

Samarbeidsutvalet, som er sett saman av representantar frå arbeidsgjevarsida og arbeidstakarorganisasjonane har 3-4 møte kvart halvår. I 2023 har utvalet handsama 40 saker innan personalområdet, verksemdstyring og saker som etter hovudavtalen skal drøftast med organisasjonane. Evaluering av Samarbeidsutvalet viser at det er eit tillitsfullt og godt samarbeidsklima mellom dei tillitsvalde og leiinga.

Medarbeidarundersøkinga vi gjennomførte våren 2023 viser saman med brukarundersøkingane dei siste åra at vi er ein veldreven og målretta organisasjon. Dei tilsette gir gode tilbakemeldingar på både fysisk og sosialt arbeidsmiljø.

I desember 2023 gjennomførte ei spørjeundersøking om korleis organisasjonsmodellen vi innførte i oktober 2021 fungerer. Resultatet viser at organiseringa fungerer godt.

Universell utforming

Alle dei tre nettsidene Distriktssenteret (distriktssenteret.no, merkur-programmet.no og enkelplanlegging.no) har ansvaret for har tilgjengelegheitserklæringar publisert på uustatus.no. Dei einaste krava vi ikkje oppfyller, er knytt til manglande teksting på enkelte eldre, lange videoar. Dette er opptak med låg trafikk som det vil vere ressurskrevjande å utbetre. Difor har vi valt å ikkje prioritere det. Regionalforvaltning, som søknadsskjema i Merkur-programmet ligg på, har ikkje tilgjengelegheitserklæring. Vi har freista å kompensere for dette gjennom klarspråk og utforming av skjema vi har oppdatert, i den grad det er mogleg.

Informasjonssikkerheit

I løpet av 2023 har vi vorte meir medvitne på at også Distriktssenteret står framfor eit høgare trusselnivå knytt til IT-sikkerheit og høge kompetansebehov innan IT generelt. I desember opplevde vi brot på

personvernreglane då DFØ gjorde ei feilprogrammering i personalsystemet som gjorde det mogleg for enkelte brukarar i andre statlege etatar å sjå enkelte personalopplysningar om våre tilsette. Hendinga varte berre nokre få timar, og vart meldt til Datatilsynet, sjølv om risikoen for misbruk av potensielt eksponerte data vart vurdert som låg. Denne hendinga avdekte at sjølv om vi har tydelege rutinar for slike hendingar, tok det tid før vi gjennomførte dei.

Vi møter dette med å leggje meir vekt på arbeidet rundt IT-sikkerheit, og på slutten av året lyste vi ut eit oppdrag for modenheitsanalyse av sikkerheitsarbeidet vårt. Målet er å avdekke manglar, bli meir bevisste på kva som er eit akseptabelt risikonivå for verksemda vår og auke kompetansen. Rapport frå analysen blir klar i april 2024. Då vil internkontrollen for IT-sikkerheit og personvern bli oppdatert.

Saman med læring frå opplevd sikkerheitsbrot og gjennomført beredskapsøving vil modenheitsanalysen vere grunnlag for oppdatering av interne krav og rutinar på området. Dette vil også inngå i vurderingane av ny IT-driftsleverandør, som vi har som mål å få på plass i løpet av 2024.

Distriktssenteret er knytt til Nasjonal sikkerhetsmyndigheits (NSM) sårbarheitskartlegging Allvis NOR.

Berekraft

I tillegg til at kunnskapen frå Distriktssenteret bidreg til kommunar og butikkars arbeid med berekraft, legg vi vekt på at vår eigen aktivitet skal vere berekraftig.

Distriktssenteret handlar lokalt ved kvart kontor så lenge ikkje innkjøpsreglement eller statlege fellesavtalar er til hinder for dette

Datautstyr vert levert til sikker avhending og resirkulering gjennom den statlege fellesavtalen på området.

Organiseringa vår, med kontor på tre ulike stader i Distrikts-Noreg, saman med oppdraget vårt, gjer at vi vil ha omfattande reiseverksemd. Vi har likevel gjort endringar, og unngår å reise for å halde korte innlegg eller vere med på møte som kan haldast digitalt. Vi brukar digitale verktøy når det er mogleg, men i enkelte fasar av samarbeid, rettleiing og prosessarbeid krev fysisk deltaking for å få god effekt. Vi gjer vårt beste for å sikre at vi reiser miljøvenleg når vi er på reise.

4.2. Fellesføringar

Tillitsreform

Vi har gitt fleire innspel om forenklingar. I Merkur-forskrifta foreslår vi mellom anna forenkling av nokre dokumentasjonskrav til butikkane. På andre område har vi meldt eit behov for å sjå på ei differensiering av mellom anna rapporteringskrav mellom store og små verksemd. Gjennom fellestenester for dei minste statlege verksemdene vil vi også få tilgang på kompetanse og kapasitet til å gjere betre arbeid innan mellom anna personvern og IT-sikkerheit.

Kontakten vår med kommunar og fylkeskommunar, saman med vår tilnærming til medverknad og prosessgjennomføring, er med på å byggje tillit mellom forvaltningsnivå. Ved å bruke verktøya vi tilbyr, vil kommunane også kunne styrke tillitsforholdet til innbyggjarane.

Distriktssenteret har ein hybrid kvardag med stor grad av fjernleiing. Tillitsbasert leiing er eit viktig prinsipp i Distriktssenterets leiarplattform, og vi arbeider aktivt med godt medarbeidarskap.

Lærlingar

Distriktssenteret har etter dialog med opplæringskontoret for fag i kommunal sektor konkludert med at vi er for liten organisasjon til å kunne gi eit godt nok tilbod til lærling. Vi har vurdert å samarbeide med andre verksemd om lærling, men har ikkje komme i mål med dette.

I fleire år har Distriktssenteret tilbydd praksisplass til ein student ved sosiologistudent på Høgskulen på Vestlandet. Årets student hadde sin 7 veker lange praksisperiode i oktober og november.

Redusere konsulentbruken

I Merkur-programmet er det engasjert 10 konsulentar som i kvar sin region har som oppdrag å gjennomføre kompetanseprogrammet og bistå butikkane. Dei har fireårige avtalar med Distriktssenteret, og inneverande avtaleperiode går ut 31.7.2024. Oppdraga er lyst ut på nytt med same geografiske inndeling. Merkur-konsulentane har ei grunnfinansiering ut frå talet butikkar i regionen og ein distriktsfaktor. I tillegg kan dei be om ekstra løyving til å gjennomføre mellom anna innovasjonsprosjekt og omstillingsprosjekt. I forkant av utlysinga for neste periode har Distriktssenteret vurdert det til at det er mest formålstenleg å halde fram med å kjøpe konsulenttenester til dette. Det gir mindre administrasjon, meir fleksibilitet og god tilgang på den kompetansen butikkane treng. I 2023 er det betalt ut 18,2 millionar kroner til Merkur-konsulentane.

Ein del av den faglege utviklinga i Distriktssenteret skjer gjennom oppdragsforskning. Bestilt forskning utgjer 2,8 millionar og ligg under posten *kjøp av konsulenttenester* i rekneskapen. Distriktssenteret kjøper også alle tenester innafor IT-drift og -infrastruktur. Vi kjøpte andre framande tenester for 5,3 millionar i 2023. Her er det 2,1 millionar til Merkur-konsulentar og 2,2 millionar gjeld utbetaling til arkitekt- og designbyrå i pilotprosjektet Framtidas nærbutikk i det fleirfunksjonelle bygget.

Distriktssenteret har ikkje kjøpt konsulenttenester frå kommunikasjonsbransjen i 2023 ut over designbistand til Handle lokalt-kampanjen, ein kostnad på knapt 20 000 kroner.

Desentralisert arbeid

Frå opprettinga i 2008 har Distriktssenteret vore lokalisert i kommunane Alstahaug, Sogndal og Steinkjer. Sidan vi overtok forvaltninga av Merkur-programmet har vi hatt tilsette med avtale om fjernarbeidsstad i Førde. I 2023 gjeld dette to tilsette.

Ved nye utlysingar har vi vurdert at Distriktssenteret si organisering allereie er tilpassa intensjonen om desentraliserte arbeidsplassar. Vi er lokalisert i lokale kunnskapsfellesskap og er på den måten med på å styrke lokale fagmiljø i Distrikts-Norge. Distriktssenteret sine kontor kan vere gode alternativ å plassere desentraliserte statlege stillingar for å sikre arbeidsmiljø og kontorfellesskap.

5. Vurdering av framtidsutsikter

God samfunnsutvikling er heilskapleg og langsiktig arbeid med å skape gode stader å bu, besøke og drive næring. Den gode samfunnsutviklingskommunen legg til rette for å ta vare på og utvikle menneska, næringslivet og miljøet i kommunen.

Å ha ein daglegvarebutikk med god kvalitet og tilleggstenester i nærleiken av der du bur, kan bidra til den lokale utviklingsevna.

I Distriktsmeldinga Eit godt liv i heile Noreg – distriktspolitikk for framtida (Meld. St. 27 (2022-2023)) har regjeringa lagt fram eksisterande og komande tiltak for å leggje til rette for å folkevekst i norske distrikt. Distriktssenteret trur ikkje det er realistisk at alle distriktskommunar skal få til folketalsvekst. Samstundes trur vi det er mykje som ligg til rette for at fleire kommunar skal bli flinkare til å ta vare på dei tilflyttarane som kjem. Alle kommunar har tilflytting, og alle kommunar har eit veksande behov for arbeidskraft. Utfordringane kommunane møter er mellom anna godt skildra av Distriktsnæringsutvalet (NOU 2020:12) og Demografiutvalet (NOU 2020:15). Generalistkommuneutvalet (NOU 2023:9) har også peika på behovet for å leggje til rette for verkemiddel og rettleiing som er betre tilpassa små distriktskommunar med liten kapasitet. Samtidig er det viktig å hugse at nyskaping også er viktig for næringslivet i distrikta. Vi står i fare for å gløyme å skape nye arbeidsplassar fordi vi er så opptekne av å skaffe arbeidskraft til dei ledige stillingane.

Distriktssenteret meiner ein måte å møte utfordringane til distriktskommunane er å gje dei meir skreddarsydd rettleiing og oppfølging gjennom heile arbeidet med lokal samfunnsutvikling. Slik kan kommunane få styrka kapasitet og kompetanse til å jobbe med utviklingsarbeid. For å få til slik skreddarsaum, må meir målretta og koordinert samarbeid mellom verkemiddelaktørane på plass. I denne samanhengen er det først og fremst fylkeskommunen, statsforvaltar, Innovasjon Noreg og Distriktssenteret som må samordnast for å bruke sine ressursar effektivt og styrke kommunane sin utviklingskapasitet og -evne.

Mange kommunar manglar kapasitet og kompetanse til å finne fram i verkemiddelapparatet og ta i bruk verkemidla som finst og handlingsromma kommunane har. Då er ikkje verkemiddelapparatet og dei gode hjelparane rundt kommunane gode nok til å leggje til rette for at dei små kommunane skal klare å ta verkemidla i bruk. Legg vi til rette for at kommunanes brukarreise gjennom verkemiddelapparatet er god?

Kommunane kan ha god nytte av støtte og rettleiing frå statsforvaltar, fylkeskommune og Distriktssenteret i utviklingsarbeid, mellom anna for å nytte innovasjonsverkemidla (Meld. St. 27 (2022-2023), 2023). Fleire småkommunar ønskjer meir rettleiing om planlegging frå fylkeskommunen og statsforvaltaren (Angell, 2021). Dersom omstillingsprogrammet skal utvidast til andre problemstillingar enn arbeidsplassar, vil det vere behov for nye verktøy på tiltakssida (Vareide, Storm, & Grønn, 2022).

Vi har foreslått for KDD at Distriktssenteret får tilført ressursar og oppdrag med å etablere gode strukturar som bidreg til godt samarbeid mellom aktørar i verkemiddelapparatet. Då kan vi arbeide tverrfagleg og i fellesskap følgje opp utvalde distriktskommunar som har særlege utfordringar knytt til kapasitet og kompetanse til planlegging, omstilling, innovasjon og gjennomføring av lokal samfunnsutvikling.

Også på andre område ser vi behov for betre samordning av verkemiddelaktørar. Skal kommunar og butikkar, kvar for seg eller saman, finne innovative løysingar, må verkemiddelaktørar som kan bidra med finansiering eller kompetanse også vere innovative. Dei må lukkast med samarbeid i staden for å peike på kvarandre eller la etablert praksis vere til hinder for nytenking. Laget rundt kommunene og butikkane er stort, og kven det bør være satt saman av kan variere. Distriktssenteret og dei andre aktørane nemnt over er berre nokon av dei. I tillegg kjem ei rekke fagetatar, som Husbanken, SIVA, IMDi, departementa og fleire andre. I arbeidet med prosjektet Framtidas nærbutikk vert det også peika på faren for å gløyme private verkemiddelaktørar når ein er oppteken av å koordinere dei offentlege (Bjørge, Knudsen, Løkken, Simonsen, & Hauge, 2023). Distriktssenteret opplever at ulike regelverk vere til hinder for denne typen innovasjon. Samtidig er det viktig at vi som er offentlege verkemiddelaktørar er nysgjerrige på korleis vi kan utnytte handlingsromma som trengs for å jobbe og samarbeide på nye måtar.

Regjeringa har signalisert forsterka innsats i Nord-Norge (Meld. St. 27 (2022-2023)). Vi ser det som naturleg at Distriktssenteret tek del i dette arbeidet saman med mellom anna Barentssekretariatet. Vi er statens viktigaste kunnskapsmiljø om distriktskommunar, med særleg kompetanse om lokal samfunnsutvikling. Skal ein lukkast med auka og stabil busetjing i distriktskommunar i Nord-Noreg, er det avgjerande for kommunane å bli tilført kapasitet og kompetanse til å drive godt utviklingsarbeid. Dette er ein viktig del av Distriktssenteret sitt oppdrag å ta del i, og det vil vere formålseffektivt at Distriktssenteret tek del i det arbeidet som er målretta mot Nord-Noreg.

Små daglegvarebutikkar har stor betydning for å skape attraktive og levedyktige lokalsamfunn. Dei same butikkane er under sterkt press grunna pris- og kostnadsvekst, endringar i kjøpsåtferd og konkurranse. Mange butikkar har lite kapital til investeringar som kan betre drifta, til dømes enøktiltak, og tiltak som gjer butikken meir tilgjengeleg for kundane, til dømes i form av utvida opningstider. Butikkane har eit stort etterslep på fornying og modernisering. Merkur-programmet har avgjerande innverknad på butikkane si inntening og evne til å overleve.

Dagens rammer for Merkur-programmet er ikkje tilpassa Merkur-butikkane sine framtidige behov for modernisering og auka kompetanse. Om ein fullt ut skal nå måla i Merkur-programmet om å sikre innbyggjarar i distrikta tilgang til ein dagleg varebutikk i nærleiken, med god kvalitet og med tilleggstenester som aukar omsetninga, sikrar vidare drift og kjem innbyggjarane og lokalsamfunnet til gode, vil det i framtida vere behov for meir midlar både til støtteordningane og kompetanseprogrammet.

Når Distriktssenteret møter aukande etterspurnad som samarbeidspart for regionale og nasjonale aktørar, pressar det ressursane våre i større grad. Det er difor viktig at vi er merksame på korleis førespurnadane kan balanserast mot distriktskommunane sine behov. Hovudspørsmålet må heile tida vere korleis vi leverer mest nytte til distriktskommunane og -butikkane. Dette må også KDD ta omsyn til i utforming av oppdrag og bestillingar.

6. Årsrekneskap

6.1. Innleiing

Distriktssenteret - Kompetansesenter for distriktsutvikling blei oppretta i 2008 som ein fagleg uavhengig etat under Kommunal- og distriktsdepartementet. Frå 2019 blei oppgåvene utvida med forvaltning av Merkur-programmet. Distriktssenteret er eit ordinært statleg forvaltingsorgan som fører rekneskap etter kontantprinsippet. Rekneskapen er lagt fram i samsvar med rammene for økonomistyring i staten. Leiargruppa meiner rekneskapen gir eit godt bilde av Distriktssenteret sin aktivitet.

Riksrevisjonen gjennomfører årleg revisjon av årsregnskapet med tilhøyrande rutinar og fullmakter. Dialogen med Riksrevisjonen som god. Hovuddelen av dialogen skjer om hausten, og vi opplever dette som en nyttig dialog og en arena for drøfting av regnskapsrelaterte problemstillingar.

6.2. Kommenterar frå leiinga

Lønn er den største posten i driftsregnskapet vårt. I 2023 betalte vi ut 26,9 millionar kroner til lønn. Dette er ein auke på 1,7 millionar kroner frå 2022.

Løn utgjør en 75,4 % av driftskostnadene, noko som er 1,4 % meir enn i 2022. Talet på utførte årsverk har gått ned frå 25,25 til 24,93. Vi er litt uroa for utviklinga då årsaka til auka lønskostnadar ligg utanfor vårt mynde. Ordninga med to hovudavtalar, og reglane knytt til berekning av pottar i dei lokale forhandlingane, gjer at vi må gje meir i lønnsauke enn det som er ramma for lønsoppgjøret. Høg lønn gir ekstra arbeidsgjevaravgift, men den store kostnaden får vi hjå Statens pensjonskasse. Etter omlegging til hendingsbasert premieberekning må kvar verksemd betale for auka premiekostnadar. I 2023 betalte vi kr 2,5 millionar i arbeidsgjevardel medan talet for 2022 var 2,0 millionar. Premien vi betalte i 2023 var ½ million høgare enn det SPK hadde berekna i sine prognosar.

I november i 2022 fekk vi ei belastningsfullmakt frå KDD på kr 500 000 til følgjeforskning og utvikling av rettleiingsmateriell i samband med Distriktskommune 3.0. Arbeidet har skjedd i 2023 og fullmakta er fullt ut disponert.

Reisekostnadene i 2023 var på 2,1 millionar kroner, om lag 300 000 mindre enn i 2022. Etter pandemien leverer vi fleire tenester til målgruppa og dette kan vi gjere fordi ein større del av leveransane løysast utan å møtes fysisk. Med dette reduserer vi også miljøbelastninga.

Kjøp av utgreiingar har alltid vore ein viktig post for Distriktssenteret. I 2023 brukte vi 2,3 millionar til kjøp av små og store utgreiingar. Dette er om lag på same nivå som i 2022.

Vi har betalt ut kr 90 704 814 i Merkur-programmet. Det er fordelt med 21,6 millionar i kompetanseprogrammet og 69,1 millionar i støtteordningane.

Leikanger, 13.3.2024

Marit L. Mellingen

direktør

Distriktssenteret - Kompetansesenter for distriktsutvikling

6.3. Prinsippnote til årsrekneskapen

Årsrekneskapen for Distriktssenteret er utarbeidd og lagt fram etter retningslinjene for økonomistyring i staten.

- Rekneskapen følgjer kalenderåret
- Rekneskapen inneheld alle rapporterte utgifter og inntekter for rekneskapsåret
- Utgifter og inntekter er ført i rekneskapen med brutto beløp
- Rekneskapen er utarbeidd etter kontantprinsippet

Oppstillinga av løyvings- og artskontorapporteringa er utarbeidd etter de same prinsippa, men gruppert etter ulike kontoplanar. Prinsippa er i samsvar med krava til korleis verksemda skal rapportere til statsrekneskapen. Sumlinja *“Netto rapportert til løyvingsrekneskapen”* er lik i begge oppstillingane.

Alle statlege verksemder er knytte til statens konsernkontoordning i Noregs bank. Distriktssenteret er eit ordinært forvaltningsorgan med bruttobudsjettering, og får ikkje tilført likviditet gjennom året. Ved årsslutt blir saldoen for kvar oppgjerskonto nullstilt.

Løyvingsrapportering

Oppstillinga av løyvingsrapporteringa omfattar ein øvre del med løyvingsrapporteringa og ein nedre del som viser beholdningar Distriktssenteret står oppført med i kapitalrekneskapen. Løyvingsrapporten viser rekneskapstal som Distriktssenteret har rapportert til statsrekneskapen. Den er stilt opp etter kapittel og postar i løyvingsrekneskapen vi har fullmakt til å disponere. Oppstillinga viser alle finansielle eigedelar og plikter vi står oppført med i statens kapitalrekneskap. Kolonnen samla tildeling viser kva Distriktssenteret har fått stilt til disposisjon for 2023. Dette omfattar disponible beløp som er gitt i tildelingsbrev og som er gitt som belastningsfullmakt. Belastningsfullmakter er også omtalt i note B til løyvingsoppstillinga. Utgiftene knytt til mottatte belastningsfullmakter er bokført og rapportert til statsrekneskapen, og blir vist i kolona for rekneskap.

Artskontorapportering

Artskontorapporteringa viser rekneskapstal Distriktssenteret har rapportert til statsrekneskapen etter standard kontoplan for statlege verksemder. Note 7 til artskontorapporteringa *Samanheng mellom avrekning med statskassa og mellomverande med statskassa* viser bokførte tal frå verksemdas kontospesifikasjon i kolonnen *Spesifisering av bokført avrekning med statskassa*. Noten viser forskjellen mellom beløp verksemda har bokført på eigedels- og gjeldskontoar i verksemdas kontospesifikasjon (medrekna saldo på kunde- og leverandørreskontro) og beløp verksemda har rapportert som fordringar og gjeld til statsrekneskapen og som inngår i mellomverande med statskassen.

Vi har trekkrett for disponible tildelingar på konsernkonto i Noregs Bank. Tildelingane skal ikkje førast som inntekt og viser difor ikkje som inntekt i oppstillinga.

6.4. Oppstilling av løyvingsrapportering for rekneskapsåret 2023

Utgifter	Kapittelnavn	Post		Note	Samla tildeling*	Rekneskap 2023	Meirutgift (-) og mindreutgift
0554	Kompetansesenter for Distriktsutvikling	01	Driftsutgifter	A, B	35 736 000	36 029 002	-293 002
0554	Kompetansesenter for Distriktsutvikling	73	Merkur-programmet	A, B	131 630 000	90 704 814	40 925 186
0500	Kommunal- og Distriktsdepartementet	21	Spesielle driftsutgifter		0	-1 145	
0571	Kommunal- og Distriktsdepartementet	21	Distriktskommune 3.0	A	500 000	504 170	
1633	Nettoordning, statleg betalt meirverdiavgift	01	Nettoordning for mva i staten		0	1 516 275	
<i>Sum utgiftsført</i>					167 866 000	128 753 115	
Inntekter							<i>Meirinntekt og mindreinntekt(-)</i>
3554	Kompetansesenter for Distriktsutvikling	01	Diverse inntekter		0	341 957	341 957
5309	Tilfeldige inntekter	29	Tilfeldige inntekter, ymse		0	643 409	
5700	Folketrygdas inntekter	72	Arbeidsgjevaravgift		0	2 975 066	
<i>Sum inntektsført</i>					0	3 960 432	
Netto rapportert til løyvingsrekneskapsen						124 792 683	
Kapitalkontoar							
60091801	Norges Bank KK /innbetalingar					1 885 046	
60091802	Norges Bank KK/utbetalingar					-125 831 300	
705032	Endring i mellomverande med statskassa					-846 430	
<i>Sum rapportert</i>						0	

* Samla tildeling skal ikkje reduserast med eventuelle avgitte belastningsfullmakter (gjeld både for utgifts- og inntektskapittel). Sjå note B [Forklaring til brukte fullmakter og berekning av mogleg overførbart beløp til neste år](#) for nærare forklaring.

Note A

Forklaring av samla tildeling av utgifter

Kapittel og post	Overført frå i fjor	Årets tildelingar	Samla tildeling
0554.01	594 000	35 142 000	35 736 000
0554.73*	69 010 000	62 620 000	131 630 000
0571.21**	500 000	0	500 000

*Beløpet i kolonnen "overført frå i fjor" er i hovudsak midlar det er gitt tilsegn på i 2021 og 2022, som butikkane og konsulentane må gjennomføre innan utgangen av 2023. Løyving på dette kap./post må utbetalast seinast to år etter budsjettåret (budsjettår + 2 år) for ikkje å falle bort.

**Tillegg tildelingsbrev nr. 4, 2022 av 21.11.22: beløp overført til 2023

Note B

Forklaring til brukte fullmakter og berekning av mogleg overførbart beløp til neste år

Kapittel og post	554.01	554.73
Stikkord		Kan overførast
Meirutgift (-)/mindreutgift	-293 002	40 925 186
Utgiftsført av andre etter gitte belastningsfullmakter (-)	0	
Meirutgift(-)/mindreutgift etter gitte belastningsfullmakter	-293 002	40 925 186
Meirinntekter/mindreinntekter (-) etter meirinntektsfullmakt	341 947	Ikkje aktuell
Omdisponering frå post 01 til 45 eller til post 01/21 frå neste års løyving		Ikkje aktuell
Innsparingar (-)		Ikkje aktuell
Sum grunnlag for overføring	48 955	40 925 186
Maks overførbart beløp	1 757 100	146 930 000
Mogleg overførbart beløp berekna av verksemda	48 955	40 925 186

*Maksimalt beløp som kan overførast er 5 % av årets løyving på driftspostane 01-29, unntatt post 24 eller sum av de siste to års løyving for postar med stikkordet «kan overførast». Sjå årleg rundskriv R-2 for meir detaljert informasjon om overføring av ubrukte løyvingar.

Forklaring til bruk av budsjettfullmakter

Distriktssenteret mottok i november 2022 ei belastningsfullmakt på kr 500 000 på kapittel/post 0571.21, Spesielle driftsutgifter, frå KDD. Belastningsfullmakta gjaldt "Utvida følgjeforsking for utvikling av rettleiingsmateriell og utvikling av nettbasert rettleiing i samband med Distriktskommune 3.0. Arbeidet på gjekk i hovudsak i 2023 og belastningsfullmakta blei overført frå 2022 til 2023.

Stikkordet "kan overførast"

Distriktssenterets løyving på kapittel/post 0554.73 er gitt med stikkordet «kan overførast». Beløpet gjeld tilsegn i Merkur-programmet gitt i løpet av dei to siste budsjettåra (på tiltak som er under gjennomføring) og inngår som ein del av mogleg overførbart beløp.

Meirinntektsfullmakt

Distriktssenteret har fullmakt til å overskride driftsløyvinga under kap. 554. post 01 mot tilsvarande meirinntekter på kap. 3554. post 01 Diverse inntekter.

Mogleg overførbart beløp

Distriktssenteret har disponert kr 293 002 meir enn løyvinga på kap. post 0554.01. Dette kan vi gjere fordi vi har fullmakt til å overskride løyvinga mot tilsvarande meirinntekter på "diverse inntekter". Der har vi bokført kr 341 957 som gjeld refusjon frå Forskingsrådet for offentlig støtta PhD-prosjekt som blei avslutta våren 2023. Ubrukte løyvingar på kapittel/post 0554.01 utgjer etter dette kr 48 955.

6.5. Oppstilling av artskontorrapporteringa for 2023

	Note	2023	2022
Driftsinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Innbetalinger fra gebyrer	1	0	0
Innbetalinger fra tilskudd og overføringer	1	347 334	494 666
Salgs- og leieinnbetalinger	1	-5 377	72 132
Andre innbetalinger	1	0	0
<i>Sum innbetalinger fra drift</i>		341 957	566 798
Driftsutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Utbetalinger til lønn	2	26 934 766	25 172 817
Andre utbetalinger til drift	3	14 607 133	18 761 595
<i>Sum utbetalinger til drift</i>		41 541 899	43 934 411
Netto rapporterte driftsutgifter		41 199 942	43 367 613
Investerings- og finansutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Utbetaling av finansutgifter	4	166	1 195
<i>Sum investerings- og finansutgifter</i>		166	1 195
Netto rapporterte investerings- og finansutgifter		166	1 195
Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten			
Innbetaling av skatter, avgifter, gebyrer m.m.	5	600 000	0
<i>Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten</i>		600 000	0
Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten			
Utbetalinger av tilskudd og stønader	6	85 694 776	56 097 289
<i>Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten</i>		85 694 776	56 097 289
Inntekter og utgifter rapportert på felleskapitler			
Gruppelivsforsikring konto 1985 (ref. kap. 5309, inntekt)		43 409	33 538
Arbeidsgiveravgift konto 1986 (ref. kap. 5700, inntekt)		2 975 066	2 683 096
Nettoføringsordning for merverdiavgift konto 1987 (ref. kap. 1633, utgift)		1 516 275	1 587 258
<i>Netto rapporterte utgifter på felleskapitler</i>		-1 502 201	-1 129 376
Netto rapportert til bevilgningsregnskapet		124 792 683	98 336 721
Oversikt over mellomværende med statskassen			
Eiendeler og gjeld		2023	2022
Fordringar på tilsette		0	0
Kontanter		0	0
Bankkontoer med statlige midler utenfor Norges Bank		0	0
Skyldig skattetrekk og andre trekk		-1 167 707	-1 039 881
Skyldige offentlige avgifter		-2 993	-2 664
Avsatt pensjonspremie til Statens pensjonskasse*		-1 564 545	-849 661
Mottatte forskuddsbetalinger		0	0
Lønn (negativ netto, for mye utbetalt lønn m.m)		2 431	6 422
Differanser på bank og uidentifiserte innbetalinger		0	-600
Sum mellomværende med statskassen	7	-2 732 814	-1 886 384

* Pensjonstrekket i løna til dei tilsette (2%) på konto 263 inngår også i denne linja.

Note 1 Innbetalinger frå drift

	31.12.2023	31.12.2022
<i>Innbetalinger frå tilskot og overføringar</i>		
Tilskot frå Norges forskningsråd	347 334	494 666
Sum innbetalinger frå tilskot og overføringar	347 334	494 666
<i>Sals- og leigeinnbetalinger</i>		
Tilfeldige inntekter	-5 377	72 132
Sum sals- og leigeinnbetalinger	-5 377	72 132
<i>Andre innbetalinger</i>		
Sum andre innbetalinger	0	0
Sum innbetalinger frå drift	341 957	566 798

Note 2 Utbetalinger til løn

	31.12.2023	31.12.2022
Lønn	21 463 415	20 729 565
Arbeidsgjevaravgift	2 975 066	2 683 096
Pensjonsutgifter*	2 572 557	2 012 558
Sjukepengar og andre refusjonar (-)	-557 905	-791 648
Andre ytingar	481 633	539 246
Sum utbetalinger til lønn	26 934 766	25 172 817

Antal utførte årsverk:	24,93	25,25
-------------------------------	--------------	--------------

* Premiesatsen for arbeidsgjevarandelen utgjorde i 2023 11,99 prosent (arbeidsgjevarandel av pensjonspremie/pensjonsgrunnlaget i 2023 rapportert til SPK). For rekneskapsåret 2022 utgjorde premiesatsen 10,3 prosent.

Note 3 Andre utbetalinger til drift

	31.12.2023	31.12.2022
Husleige	1 548 863	1 336 078
Vedlikehold egne bygg og anlegg	0	0
Vedlikehold og ombygging av leigde lokale	48 578	195 049
Andre utgifter til drift av eignedom og lokale	343 968	257 946
Reparasjon og vedlikehold av maskiner, utstyr mv.	0	0
Mindre utstysanskaffingar	242 196	494 158
Leie av maskiner, inventar og liknande	788 315	401 241
Kjøp av konsulenttenester	2 830 128	2 706 073
Kjøp av andre framande tenester*	5 341 702	9 056 362
Reiser og diett	2 783 615	2 705 299
Andre driftsutgifter	679 767	1 609 389
Sum andre utbetalinger til drift	14 607 133	18 761 595

Utbetalingane fordeler seg slik mellom dei ulike kapitla:

kap. 554.01, driftsutgifter Distriktssenteret	9 094 070
kap. 554.73, Merkur-programmet	5 010 038
Belastningsfullmakt KDD **	503 025
Sum driftsutgifter	14 607 133

* Nedgangen frå 2022 skriv seg frå 3.6 millionar mindre i utbetalinger i Merkur sitt kompetanseprogram

**Gjeld i hovudsak kap./post 0571.21 og eit samarbeid om utvikling av Enkelplanlegging.no

Note 4 Finansinntekter og finansutgifter

	31.12.2023	31.12.2022
<i>Innbetaling av finansinntekter</i>		
Inntekter frå eigedelar i selskap m.m.	0	0
Salssum ved realisasjon av verdipapir	0	0
Renteinntekter	0	0
Valutagevinst	0	0
Annan finansinntekt	0	0
Sum innbetaling av finansinntekter	0	0

	13.12.2023	31.12.2022
<i>Utbetaling av finansutgifter</i>		
Renteutgifter	166	1 195
Valutatap	0	0
Annan finansutgift	0	0
Sum utbetaling av finansutgifter	166	1 195

Note 5 Innkrevjingsverksemd og andre overføringer til staten

	31.12.2023	31.12.2022
Tilfeldige og andre inntekter (Statskonto 530929) *	600 000	0
Sum innkrevjingsverksemd og andre overføringer til staten	600 000	0

*Beløpet er innkrevd tilsegn i Merkur-programmet. Butikken har avvikla drifta og vi har kravd tilbake utbetalt tilsegn
Tilsegn eldre enn tilskotsår + 2 år blir betalt tilbake til staten.

Note 6 Tilskotsforvaltning og andre overføringer frå staten

	31.12.2023	31.12.2022
Tilskot til finansielle føretak*	90 704 814	56 097 289
Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten	90 704 814	56 097 289

Utbetalinga fordeler seg slik:		Frå løyvingsrapporteringa:	
Drivstoff	1 578 262	Mindreutgift, Merkur	40 925 186
Investeringsstøtte	53 164 124		
Utviklingsstøtte	0	Mindreutgifta gjeld:	
Bok	188 585	Tilsegner til butikkar, ikkje utbetalt	23 735 253
Service	5 019 000	Tilsegner i kompetanseprogrammet, ikkje utbetalt	14 034 646
Straumstøtte	9 179 229	Inndratte støttemidlar frå 2022	2 044 195
<i>Sum utbetalt til butikkar</i>	<i>69 129 200</i>	Rest straumstøtte/enøktiltak	982 092
<i>Utbetalt i kompetanseprogrammet</i>	<i>21 575 614</i>	Tilbakebetalt etter kontrollhandling	129 000
Sum	90 704 814	Sum	40 925 186

*Det er ei auke i utbetalingar på tilskotsområdet på i underkant av 30 millionar kroner. Hovuddelen av dette kjem frå om lag 10 millionar i ekstra straumstøtte og 6 millionar meir i investeringstilskot til butikkar enn året før. Det er også utbetalt i overkant av 5 millionar meir i kompetanseprogrammet

Note 7 Samanheng mellom avrekning med statskassa og mellomverande med statskassa

Del A Forskjellen mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen

	31.12.2023	31.12.2023	Forskjell
	Spesifisering av <i>bokført</i> avrekning med statskassen	Spesifisering av <i>rapportert</i> mellomverande med statskassen	
Finansielle anleggsmidler			
Investeringar i aksjar og andelar	0	0	0
Obligasjoner	0	0	0
<i>Sum</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Omløpsmidlar			
Kundefordringar	43 582	0	43 582
Andre fordringar	0	0	0
Bankinnskot, kontantar og liknande	0	0	0
<i>Sum</i>	<i>43 582</i>	<i>0</i>	<i>43 582</i>
Langsiktig gjeld			
Annan langsiktig gjeld	0	0	0
<i>Sum</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld	-1 883 766	0	-1 883 766
Skuldig skattetrekk	-1 167 707	-1 167 707	0
Skuldige offentlege avgifter	-3 193	-2 993	-200
Annan kortsiktig gjeld	2 431	-1 562 114	1 564 545
<i>Sum</i>	<i>-3 052 235</i>	<i>-2 732 814</i>	<i>-319 421</i>
Sum	-3 008 653	-2 732 814	0

7. Vedlegg

7.1. Nøkkeltal Merkur-programmet

Merkur-butikkar pr. fylke 1.1.24 etter butikkregisteret

Fylke	Nærbutikk			Bokhandel		
	2024	2023	+/-	2024	2023	+/-
Troms og Finnmark	74	73	+ 1	4	4	-
Nordland	75	77	- 2	6	6	-
Trøndelag	58	62	- 4	1	2	- 1
Møre og Romsdal	41	41	-	7	5	+ 2
Vestland	116	111	+ 5	11	11	-
Rogaland	44	47	- 3	6	8	- 2
Agder	60	55	+ 5	8	9	- 1
Vestfold og Telemark	22	24	- 2	13	12	+ 1
Viken	24	25	- 1	12	10	+ 2
Innlandet	55	63	- 8	18	16	+ 2
Totalt	569	578	- 9	86	83	+ 3

Tallet på nærbutikker er relativt stabilt, med små endringer fra år til år. Tabellen ovenfor viser en svak nedgang i antallet Merkur-butikker siste år, spesielt for Innlandet. Samtidig har det blitt flere butikker i Vestland og i Agder. Tallet på bokhandler er stabilt, med bare små justeringer i noen fylker.

Oversikt over tildelinger gjennom støtteordningane, sortert på fylke

	Merkur Bok	Drivstoff-anlegg	Investerings-støtte	Service-støtte	Utviklings-støtte	Straum-støtte	Covid-støtte	Til saman	Til saman utan straum/ Covid
Troms og Finnmark		1 365 000	6 827 000	1 600 000				9 792 000	9 792 000
Nordland		356 000	10 254 000	1 300 000				11 910 000	11 910 000
Trøndelag			5 156 000	300 000				5 456 000	5 456 000
Møre og Romsdal			1 275 000	200 000				1 475 000	1 475 000
Vestland	30 000	50 000	10 264 000	1 050 000	50 000	8 587		11 452 587	11 444 000
Rogaland			1 440 000	100 000		149 494		1 689 494	1 540 000
Agder			6 796 000	200 000		13 385		7 009 385	6 996 000
Vestfold og Telemark			1 703 000			366		1 703 366	1 703 000
Innlandet	50 000	555 000	5 388 000	100 000				6 093 000	6 093 000
Viken	32 000		2 313 000					2 345 000	2 345 000
Totalt 2023	112 000	2 326 000	51 416 000	4 850 000	50 000	171 832		58 925 832	58 754 000
Totalt 2022	460 000	2 284 500	45 562 500	5 425 000	50 000	10 033 347		63 815 347	53 782 000
Totalt 2021	500 000	5 047 000	43 614 000	5 500 000	50 000			54 711 000	54 711 000
Totalt 2020	473 000	5 137 000	40 826 000	6 400 000	90 000		5 354 027	58 280 027	52 926 000
Totalt 2019	390 000	9 519 000	36 322 000	5 774 000	285 000			52 290 000	52 290 000
Totalt 2018	500 000	4 344 000	25 039 000	4 100 000	425 000			34 408 000	34 408 000
Totalt 2017	500 000	2 871 000	24 304 000	4 050 000	441 734			32 166 734	32 166 734
Totalt 2016		5 171 000	27 629 000		1 476 000			34 276 000	34 276 000
Totalt 2015		6 619 000	35 085 000		1 459 000			43 163 000	43 163 000
Totalt 2014		5 107 000	31 439 000		1 900 000			38 446 000	38 446 000

7.2. Merkur-styrets årsmelding 2023

Merkur-styrets årsmelding 2023

Merkur-styret er et fagstyre oppnevnt av KDD, sammensatt av representanter fra dagligvarekjeder, butikkdrivere, kommuner og andre relevante samarbeidspartnere.

Styret har hatt følgende sammensetning i 2023:

- Wenche Fresvik, Agder fylkeskommune, Arendal, leder
- Roy Hval, Joker/Nærbutikken, Bærum, nestleder
- Halvard Mikalsen, Løkta Kolonial, Dønna
- Gunta Venge, Snarkjøp Gruppen, Øygarden
- Ragnvald Storvoll, Nordavind utvikling, Dyrøy
- Gunn Ovesen, Selvstendig næringsdrivende, Oslo
- Åshild Vere Jacobsen, Farsund bokhandel, Farsund
- Ingvil Størksen, Coop Norge SA, Oslo

Fagdirektør Judith Kortgård har vært Kommunal- og distriktsdepartementets observatør.

Det har i 2023 vært holdt totalt 7 styremøter og behandlet 44 saker. Tre møter har blitt gjennomført ved fysisk fram møte, og tre møter har blitt gjennomført digitalt ved hjelp av Teams. Det ble i tillegg innkalt til et ekstraordinært møte i februar for å vurdere ordningen med strømstøtte til Merkur-butikker og gi anbefalinger til departementet om eventuell videreføring av strømstøtten og satsing på enøktiltak.

Et av møtene ble gjennomført som en to-dagers fagsamling i Bodø, der styret fikk møte to av Merkur-konsulentene og i tillegg fikk besøke øysamfunnet Støtt der butikkdriveren har satset på reiseliv for å utvikle lokalsamfunnet.

Styrets arbeid

Styret skal ifølge instruks for Merkur-styret av 20.12.2021 utarbeide og vedta en årlig rapport, som inneholder en overordnet vurdering av styret sitt bidrag til Merkur-programmet si måloppnåelse. Styret vil gi følgende rapport med utgangspunkt i hvordan §4 i instruksjonen definerer styrets oppgaver:

1. Være pådriver for at eksterne samarbeidsaktører som har betydning for Merkur-butikkene, er kjente med, og bidrar til å realisere målsettingene i Merkur-programmet, som for eksempel bransjeorganisasjoner, dagligvarekjedene, Posten Norge AS, Norsk Tipping AS og Innovasjon Norge.

Kjede-representantene i styret fungerer som kontaktledd mellom Distriktssenteret og kjedene og tilfører Distriktssenteret faglig kunnskap om dagligvaremarkedet generelt og kjededrift spesielt. De er også bindeledd mellom konsulentene og kjedenes regionapparat. Kjedene bidrar videre med relevant og oppdatert kompetanse for å sikre målrettede, velfungerende støtteordninger samt relevante og kompetansebyggende opplæringsprogrammer. Den generelle kontakten mellom kjedene og Distriktssenteret har vært god.

Styret tok initiativ til å få satt på dagsorden en orientering fra Virke om trender og utviklingstrekk for dagligvarebransjen.

Styret har også siste året vært opptatt av å få koplet eksterne virkemiddelaktører som Innovasjon Norge, SIVA og Husbanken opp mot pilotprosjektet Framtidas nærbutikk i det flerfunksjonelle bygget.

2. Gi strategiske føringer for arbeidet med Merkur-programmet, gjennom å vedta overordnet budsjett for midlene avsatt til Merkur-programmet, fordele midler mellom de ulike tilskuddsordningene og

kompetanseprogrammet sine aktiviteter, fatte vedtak om utviklingsprosjekt og større satsinger/aktiviteter i Merkur.

Styret har gjennom overordnet vedtak om strategi og budsjett (sak 6/23) fordelt Stortingets bevilgning på 61,3 mill. kr slik at 21,1 mill. kr ble avsatt til kompetanseprogrammet og 40,2 mill. kr til støtteordningene. Bevilgningene til Merkur-programmet har vært uendret i tre år, samtidig som landet har opplevd en kraftig prisvekst. Styret så derfor behov for å gjøre tydeligere prioriteringer både i forvaltningen av støtteordningen og når det gjelder aktiviteter i kompetanseprogrammet. Styret valgte å prioritere enøktiltak, digitalisering og ny bærekraftig teknologi, lønnsomme og bærekraftige tilleggstjenester og omstillings- og innovasjonsprosjekt ved fordeling av investeringsstøtte. Søknader om støtte til andre typer tiltak har dette året fått en redusert støttesats.

Styret har i flere møter stilt kritiske spørsmål til gjennomføringen av pilot prosjektet Framtidas nærbutikk i det flerfunksjonelle bygget. Styret var usikker på om det var riktig å sette i gang med et så stort og kostbart utviklingsprosjekt, som vanskelig lar seg gjennomføre i praksis på grunn av manglende muligheter for finansiering av aktuelle nybygg. Styret har hatt stort fokus på pilotprosjektet gjennom året, både på styremøter og i dialogmøter med departementet, med det formål å bidra til gode løsninger slik at prosjektet får overføringsverdi.

Styret ser positivt på arbeidet med å få i gang en mentor-ordning for nye kjøpmenn, slik at det blir lettere å få på plass nye kjøpmenn.

Styret har bidratt til å sette fokus på Merkur Bok ved å holde seg løpende orientert om konsulentene sitt arbeid, sist ved å motta sluttrapport angående utviklingsprosjektet «Bok og Bibliotek». Styret mener Merkur Bok er en viktig del av Merkur-programmet, og ønsker at det i størst mulig grad skal vurderes hvorvidt bokhandlene også kan dra nytte av initiativer og prosjekter som planlegges for dagligvarehandelen.

3. Gi strategiske råd for arbeidet med Merkur-programmet, gjennom:

o høringer og innspill til departementet, innenfor relevante saker og politikkområde

Styret har lenge vært opptatt av å få justert på forskriften som gjelder for støtteordningene, slik at omsetningsgrenser og støttebeløp blir oppjustert i takt med prisstigningen. I 2022 brukte styret mye tid på gjennomgangen av Menons forslag til endringer av ordninger i Merkur-programmet, uten at departementet har fulgt opp med forslag om justeringer. Siste året har styret tatt en ny gjennomgang av Merkur-forskriften og anbefalt innføring av nye omsetningsgrenser og støttebeløp. Styret anbefalte også at utviklingsstøtten til bokhandler blir økt fra 50.000 til 100.000 kr og at utviklingsstøtten til nærbutikk blir avviklet. Styret forventer at disse forslaget blir fulgt opp av departementet.

Styret gav strategiske råd til departementet om videreføring av strømstøtte i et ekstraordinært møte 16.februar. Styret konkluderte med at ubrukte midler fra strømstøtte-ordningen fra 2022 best burde disponeres til en tidsavgrenset strømstøtteordning og en tidsavgrenset styrket satsing på investeringsstøtte til energiøkonomiserende tiltak i Merkur-butikkene. Strømstøtten ble lite benyttet i 2023, på grunn av relativt lave strømpriser. Styret er tilfreds med at restmidlene fra ordningen fullt ut ble benyttet til enøktiltak i butikkene.

Det ble i 2023 starta ein dialog med Helsedirektoratet om sal av aldersbestemte varer i Merkur butikkane som er delvis sjølvbetjent.

o vurdering av statusrapporter for tilskuddsordningene og kompetanseprogrammet, som blir lagt fram på hvert styremøte

Styret ser på statusrapportene som nyttige orienteringer om Merkurs arbeid. Styret har bedt Distriktsenteret vurdere om opplysninger om tildeling av støtte kan gjøres mer tilgjengelig ved at det blir

laget en oversikt over hvor mye støtte som det blir gitt til ulike fylker, satt opp mot med tallet på Merkur-butikker i hvert fylke.

o vurdering av innretning og prioriteringer i tilskuddsordningene

Styret har, som nevnt ovenfor, både vurdert innretninger i støtteordningene og innført en tydeligere prioritering mellom ulike tiltak som det kan søkes om støtte til. Prioriterte tiltak har fortsatt kunne få 50 eller 75 prosent støtte, mens tiltak med lavere prioritet har fått støttesatsen redusert til 50 eller 25 prosent. Dette grepet har blitt godt mottatt av brukerne, men har ikke gitt så store innsparinger som ønskelig. Investeringsstøtteordningen gikk i praksis tom for midler i 1.halvår. Utover høsten ble det kun mulig for butikkene å få støtte til ønktiltak.

o vurdering av rammer og prioriteringer for Merkur-konsulentene sitt arbeid

Styret har vurdert rammer og prioriteringer for konsulentenes arbeid gjennom budsjettvedtak og vedtak om bevilgninger til innovasjonsprosjekt og omstillingsprosjekt.

Styret mener det viktig å fortsette arbeidet for å få til bedre samarbeid mellom kommuner og butikker. Konsulenten må prioritere arbeidet med etablering av serviceavtaler/samarbeidsavtaler og innkjøpsavtaler mellom butikker og kommuner. Merkur-programmet bør styrke kommunikasjonsarbeidet mot kommunene.

For å få til et godt samarbeid med kommunene, er det viktig å legge vekt på samfunnsutviklings-perspektivet og andre fokusområde for kommunen. Bærekraft, folkehelse, næringsutvikling, beredskap og bolyst er viktige tema for kommunenes planarbeid.

Styret har flere ganger påpekt hvor viktig det er at konsulentene har god kunnskap om habilitet og konkurranse-lovgivning i sitt arbeid med butikker fra ulike kjeder. Dette ble også påpekt i styringsdialogen med departementet. Styret forventer at konkurransegrunnlaget for utlysning av nye konsulenter for perioden 2024-28 er tydelig på dette.

Styret har anbefalt Distriktssenteret til å gjennomføre en ny kartlegging av eierskap og roller for Merkur-konsulenter og nærstående for å avklare om vilkår i nåværende konkurransegrunnlaget er oppfylt. Styret anbefaler også Distriktssenteret å utarbeide en plan for å sikre at konsulentene har et ryddig og kunnskapsbasert forhold til habilitet og konkurranselovgivning.

Styret har siste året fått enda bedre kunnskap og innsikt om konsulentenes arbeid etter å ha møtt to konsulenter på studietur til Bodø og i tillegg invitert konsulenter inn i styremøter for å orientere om aktuelle saker.

4. Være klageorgan for enkeltvedtak fatta av Distriktssenteret, innenfor de økonomiske støtteordningene.

Styret har behandlet 7 ankesaker. 5 saker har blitt avvist, en sak har blitt tatt til følge og en sak er delvis imøtekommet ved at styret har brukt skjønn.

Utfordringer

2023 har vært et utfordrende år for mange av Merkur-butikkene. Mange kunder har fått dårligere råd og blitt mer opptatt av prisen på dagligvarer som følge av høye strømpriser, høye bensinpriser, høy rente og en generell prisstigning på både varer og tjenester. Mange butikker på bygda har som følge av dette fått redusert omsetning og en langt tøffere konkurranse fra lavprisbutikker i byer og kommunesenter.

Til tross for økonomiske utfordringer har det vært stor vilje til investeringer. Merkur-programmet har aldri tidligere gått tom for ordinære midler til investeringsstøtte i løpet av første halvår. Dette viser tydelig at det er behov for økte midler, dersom programmet fortsatt skal kunne spille viktig rolle for å støtte opp om utsatte og marginale butikker i Distrikts-Norge.

Styret har vært usikker på pilotprosjektet Framtidas nærbutikk i det flerfunksjonelle bygget. Prosjektet har skapt forventninger som det kan vise seg krevende å realisere. De tre delprosjektene er spennende, men det er vanskelig å løfte prosjektet til et nivå der en kan høste erfaringer som er nyttige for de andre Merkur-butikkene.

Prosjektet har slitt med å finne finansieringsmodeller som gjør det mulig å gjennomføre de tre hovedprosjektene. Det burde ikke komme som en overraskelse at aktuelle virkemiddelaktører ikke har ordninger som kan benyttes av Merkur-butikker. Videre oppfølging ser ut til å være avhengig av større samhandling med virkemiddelapparatet, som igjen kan utløse bedre rammebetingelser.

2023 har vært både et godt arbeidsår for Merkur-styret, der styret har fått bruke sin samlede kompetanse og har tatt en klart strategisk rolle. Styret opplever at vi har funnet fram en god arbeidsform der styrets fagkunnskap om og innsikt i etablering, drift og utvikling av butikker har blitt koplet sammen med Distriktscenterets forvaltningskompetanse og kunnskap om lokal samfunnsutvikling.

Styrets arbeid har blitt utført i samsvar med vedtatt årshjul for 2023. Følgende tema har i samsvar med årshjul blitt drøftet i styret, i tillegg til den løpende saksbehandling:

- Kommune/butikk-samarbeid
- Trender og utviklingstrekk
- Framtidas nærbutikk i det flerfunksjonelle bygget
- Generasjonsskifte/eierskifte i butikk
- Strategi og budsjett for 2023
- Innspill til strategiske satsingar og prioriteringer for 2024

Framtidsutsikter

Merkur-programmet er et viktig distriktpolitisk verktøy som gir grunnlag for bosetting over hele Norge, ved at innbyggerne får tilgang til en nærliggende dagligvarebutikk og bokhandel med god kvalitet og verdifulle tjenester knyttet til butikken.

Distriktsbokhandelen sørger for å styrke litteraturens og bokas plass i lokalsamfunnet, og fungerer som en betydelig kulturell og sosial arena for innbyggerne. I en tid hvor boka taper terreng og leseferdighetene synker kan den lokale bokhandelen spille en stadig viktigere rolle.

Distriktsbutikkene har siste året fått tøffere konkurranse fra store lavprisbutikker som ikke tilbyr noe av den servicen som Merkur-butikkene er kjent for. Det er derfor svært viktig at programmet får økt sine budsjetter i takt med prisstigningen, og at omsetningsgrenser og støttebeløp blir justert opp slik at butikker som har falt ut av støtteordningene på grunn av prisstigning, fortsatt skal kunne få støtte til viktige investeringer.

Tettere samarbeid med kommunen kan gi butikkene nye forretningsmodeller, ved at kommunene betaler for tjenester som butikkene tilbyr. Styret ser at det kan være krevende å få etablert samarbeidsavtaler, spesielt når kommunen har en anstrengt økonomi. Det er viktig at Merkur-konsulentene har god forståelse for kommunens situasjon, oppdrag og planarbeid og at det blir kommunisert på en måte som får kommunen til å forstå hva slags gevinst kommunen selv kan få av dette samarbeidet.

Framtidas forretningsmodell for nærbutikk må være tydelig på bærekraft. Nærbutikken må oppfylle FNs bærekraftsmål både når det gjelder økonomi, sosiale forhold og klima og miljø. Merkur-programmet bør i større grad få fram at lokal handel er bærekraftig.

Vi har store ambisjoner for Merkur og Merkur-butikkene og ønsker å jobbe langsiktig og strategisk med videre utvikling av programmet. For 2024 ønsker vi å utfordre oss selv og utvikle styringsparameter som gjør at vi i større grad kan måle effekten av det vi gjør og de prioriteringer som blir gjort.

Vi vil takke KDD for oppdraget i 2023 og ser fram til godt samarbeid med både Distriktscenteret og KDD i 2024.

8. Referansar

- Angell, E. (2021). *Regionale myndigheters veiledning av distriktkommuner*. Bergen: NORCE Samfunn.
- Bjørge, F., Knudsen, J., Løkken, J., Simonsen, M. F., & Hauge, E. S. (2023). *Framtidas nærbutikk i det flerfunksjonelle bygget - Følgforskning av pilotprosjekt*. Oxford Research.
- Brastad, B., Løkken, J., & Opdal, I. (2022). *Økt bruk og nytte - Brukerundersøkelse for Distriktssenteret 2022*. Oxford Research. Henta frå <https://distriktssenteret.no/litteratur/brukerundersokning-for-distriktssenteret-2022/>
- Brastad, B., Løkken, J., & Opdal, I. (2023). *Butikkstøtte som styrker distriktssamfunnet*. Oxford Research. Henta frå <https://distriktssenteret.no/litteratur/merkur-programmet-styrkar-distiktssamfunna/>
- Customer Trends. (2023). *Oppsummering undersøkelse - Høyt teknologiske butikker*. Customer Trends.
- Distriktssenteret. (2021). *Strategi 2021-2025*. Distriktssenteret. Henta frå <https://distriktssenteret.no/wp-content/uploads/2021/01/Distriktssenteret-Strategi-2021-2025.pdf>
- Distriktssenteret. (2024). *Sak 03/24 til Merkur-styret*. Distriktssenteret.
- Grünfeld, L., Grønvik, O., Angell, E., Foseid, H., & Winther-Larsen, S. (2021). *Gjennomgang av Merkur-programmet*. Menon Economics.
- Kommunal- og distriktsdepartementet. (2022, 12 09). *Hovedinstruks for Distriktssenteret*. Kommunal- og distriktsdepartementet. Henta frå <https://distriktssenteret.no/wp-content/uploads/2023/01/Hovedinstruks-for-Distriktssenteret-des-2022.pdf>
- Kommunal- og distriktsdepartementet. (2022, 12 22). *Tildelingsbrev 2023 - Distriktssenteret*.
- Kommunal- og distriktsdepartementet. (2023, 6. 20.). *Meld. St. 27 (2022-2023)*. Henta frå Regjeringa.no: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-27-20222023/id2985545/>
- Kommunal- og distriktsdepartementet. (2023). *NOU 2023:9 Generalistkommunesystemet - Likt ansvar - ulike forutsetninger*. Kommunal- og distriktsdepartementet. Henta frå <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2023-9/id2968517/>
- Meld. St. 27 (2022-2023). (2023). *Eit godt liv i heile Noreg - distriktspolitikk for framtida*.
- Mellingen, M. L. (2022, 10 3). *Generalistkommuneutvalget – innspill fra Distriktssenteret*. Distriktssenteret. Henta frå <https://distriktssenteret.no/wp-content/uploads/2022/10/Innspill-Generalistkommuneutvalget.pdf>
- NOU 2020:12. (2020). *Næringslivets betydning for levende og bærekraftige lokalsamfunn*. Oslo: Nærings- og fiskeridepartementet - Kommunal- og moderniseringsdepartementet.
- NOU 2020:15. (2020). *Det handler om Norge - Utredning om konsekvenser av demografiutfordringer i distriktene*. Oslo: Kommunal- og distriktsdepartementet.
- Vareide, K., Storm, H. N., & Grønn, J. F. (2022). *Evaluering av ordningen med regional omstilling*. Bø i Telemark: Telemarksforsking.

Distriktssenteret
Kompetansesenter for distriktutvikling

MERKUR
FOR BUTIKKEN OG BYGDA

Alstahaug – Steinkjer – Sogndal

distriktssenteret.no
merkur-programmet.no

Telefon 48 16 82 80